

Vesna Miović-Perić

Zavod za povijesne znanosti HAZU,
DubrovnikODNOSI DUBROVNIKA I TRIPOLITANSKOG NAMJESNIŠTVA U
XVIII. STOLJEĆU (II. DIO)

Da zaštiti trgovačku flotu od tripolitanskih gusara Dubrovnik je 1744. pristao na njihovu cijenu: podnosio je neugodno prisustvo gusara u svojim vodama i lukama, povremeno krijumčario drvo za gradnju gusarskih brodova, davao darove i novac.

UVOD

Uspostavom odnosa s tripolitanskim vlastima 1744. godine postavljanjem upravitelja dubrovačkog konzulata u Tripoliju, angažirajući za taj posao uglavnom nizozemske konzule, Dubrovačka Republika imala je prije svega na umu zaštitu pomorstva u usponu. To je bilo najviše što se moglo učiniti, uz donošenje odredbe po kojoj svi dubrovački pomorci izvan Jadrana moraju posjedovati ferman (sultanovo pismeno naređenje) o slobodnoj plovidbi koji ih štiti od sjevernoafričkih gusara. Ferman sam po sebi nije mogao predstavljati dovoljnu zaštitu, jer je utjecaj Porte na tripolitanski pašaluk bio minimalan. Porta je zapravo, kako će se vidjeti, bila spremna učinkovito djelovati i zaštititi Dubrovnik tek u krajnjim slučajevima kod posebno agresivnih gusarskih akcija. Budući da tripolitanski paše nisu voljeli upletanje vrhovne vlasti u njihove poslove, Dubrovčani će se u kontaktima s njima pozivati na Portu u pažljivo odmjerenim dozama.

S druge strane, od 1744. godine, kad je postavljen prvi upravitelj dubrovačkog konzulata u Tripoliju, tamošnje vlasti na razne načine traže od Dubrovnika potvrde za novouspostavljeno prijateljstvo, o kojima će biti riječi u II. dijelu ovoga rada.

KONTAKTI DUBROVAČKE REPUBLIKE S MEHMED-PAŠOM KARAMANLIJEM
1746—1754.

Godine 1746. došlo je do prvog sukoba Republike s Mehmed-pašom Karamanlijom. Uzrok je bio neoprez trojice tripolitanskih janičara, koji su putovali pinkom »Madonna del Rosario, San Francesco Saverio, e San Vincenzo Ferreri« dubrovačkog kapetana Stjepa Marasa za Tunis. Za boravljenja broda kod otočića Lampeduse janičari su se bez kapetanova znanja i odobrenja iskricali kako bi obišli mjesnu džamiju, a tada su ih napali malteški gusari čije su četiri feluke bile usidrene u blizini. Kapetan je odmah pozvan na jedan od malteških brodova, gdje su ga ispitali o porijeklu broda i nacionalnosti posade. Na tvrdnju da janičare kao putnike na dubrovačkom brodu nisu smjeli progoniti, malteški

gusari su odvrtili da zastava broda ne može pružati imunitet putnicima na kopnu i da se ovakve stvari često događaju. Zabrinuti Maras uputio se u Tripoli, gdje je zajedno s upraviteljem dubrovačkog konzulata Gebransom otišao u audijenciju paši. Ne obazirući se na izvještaje iz Malte koji su ukazivali na Marasovu nevinost, paša je izjavio da njega, odnosno Republiku smatra odgovornim za oslobađanje zarobljenih janičara. Gebrans je uspio izvući Marasa iz neposredne opasnosti isposlovavši mu dozvolu da napusti Tripoli a tripolitski paša je otvoreno prijetio odmazdom nad dubrovačkim brodovima.¹

Početkom studenoga 1746. u Dubrovnik su stigli tripolitski reisi Mustafa Cipriot i Ismail Tekeli sa osmoricom mornara. Dubrovčani su im se našli pri ruci i, budući da su ostali bez svojeg broda, pružili su im sve što im je bilo potrebno, udovoljili svakoj njihovoj želji, a početkom prosinca ukrkali su ih na dubrovački brod da se mogu vratiti kući. Potvrdu o ljubaznom ponašanju Dubrovčana sastavili su dubrovački emini, a gusari su sa sobom ponijeli pismo paši u kojem je još jednom istaknuto kako su Tripolitanci dobro ugošćeni.²

Ova usluga nije djelovala na Mehmed-pašu koji je bio sve nestrpljiviji. U lipnju 1747. stigla je u Tripoli pulaka »Madonna del Rosario, San Biaggio, e San Francesco Xaverio« kap. Krilanovića, koju su u Smirni bili unajmili tripolitski trgovci za Tripoli, rt Bon i Livorno. Dan nakon njegova odlaska gusari su isplovili s dozvolom da hvataju brodove svih kršćanskih zemalja. Paša je rekao Gebransu da je Krilanoviću dozvolio da napusti Tripoli samo zato što je njegov brod bio pod najmom tripolitskih trgovaca. Zaprijetio je da će njegovi gusari zaplijeniti prvi dubrovački brod na koji naiđu bilo u nekoj luci, bilo na pučini. Gebrans je odmah obavijestio Krilanovića da se ne vraća u Tripoli, a u pismu Republici upozorio je dubrovačke pomorce da izbjegavaju ovu luku.³

Uskoro je u Dubrovnik stiglo i oštro pismo Mehmed-paše u kojemu ih upozorava da janičare što prije oslobode ne služeći se nikakvim izlikama. Iako su janičari bili sami odgovorni za sudbinu koja ih je snašla, Dubrovčani su bili primorani preuzeti na sebe njihovo oslobađanje. Slijedeći uputstva, konzul na Malti Grasso uspio ih je otkupiti polovinom prosinca 1747, i to za cijenu po kojoj su ih kupili njihovi vlasnici. Tek šest mjeseci kasnije dubrovački kapetan Sebastian Tripković nevoljko je pristao prevesti janičare u Tripoli.⁴

Dubrovčani su nakon razriješenog sukoba Gebransu doznali 100 cekina za kupovinu darova paši i ministrima i još 12 cekina za dar dvojici bezimernih prijatelja koji su sprečavali provedbu u djelo pašinih prijetnji. Odmah se stvorio još jedan problem. Naime, pašini ministri, »koji imaju pravo na točno određeni dio dara«, nisu bili zadovoljni, pa je dubrovačka vlada primila novo pismo s izrazima zahvalnosti zbog oslobođenih janičara, ali i s priloženim popisom darova koji se od nje traže. Osmanski dostojanstvenici obično su primali darove kojih se vrijednost određivala prema njihovoj moći i utjecaju, a isto tako i prema mogućnostima zemlje koja ih dariva. Tripolitski paša pozivao se na vrijed-

¹Consolati, serija 38, sv. 15, f. 20' — 23.

²Acta Turcarum, serija 75, Carte Turche, VIII, 32, 33. Copia Lettere Diverse Turcarum, serija 27. 7 (dalje Copia Lettere), sv. 3, f. 31, 31'.

³Consolati, 15, f. 28, 29, 29', 31'. Miscellanea, XVIII, F IV, 66.

⁴Mustafa, sin Ibrahima iz Bruse, star 25 godina, otkupljen je za 206 škuda; njegov brat Mehmed, star 30 godina, za 266 škuda od meštra Giuseppea Azzoparda; a Hasan, sin Mehmeda, iz Malakye od Antonia Scarnicia za 286 škuda. Ukupno su, dakle, plaćene 832 škode, što je iznosilo 286 cekina. Lettere di Ponente, serija 27.6 (dalje Let. Pon), 61, f. 84—85. Isprave i akti, serija 76 (dalje Isprave) 18 / 69. 3108, 51, 57, 59. Isprave 18 / 186. B 1 / 65. V. Vinaver, Dubrovnik i Turska u XVIII veku, Istoriski institut, knj. 11, SAN, Beograd, 1960, str. 101.

nost posljednjeg dara (15 kaftana) što ga je primio od Gebransa, zaobilazeći činjenicu da mu je taj dar Gebrans predao u ime Nizozemske, a ne Dubrovnika. U svakom slučaju paša je ostao neosjetljiv na ove argumente, a Gebrans je obavijestio Dubrovčane da se ovdje zapravo radi o maloj stvari zbog koje nikako ne bi trebalo ići na Portu jer bi to donijelo više štete nego koristi.

Ovaj zahtjev ipak je stajao Dubrovčane, kako su sami kazali, više nego darovi za Portu. Dubrovački agent u Napulju, Don Giusto Van den Heuvel dobio je 200 cekina za nabavku darova prema popisu. Početkom srpnja 1749. Mehmed-paša slatkorječivo se zahvalio na darovima i istaknuo kako je svojim reisima strogo naredio da ne uznemiravaju dubrovačke pomorce i trgovce.⁵

Godine 1749. Austrija i Danska potvrdile su svoje ugovore o miru s Tripolijem. Uznemirene bezobzirnim gusarenjem Tripolitanaca, engleska i francuska vlada bile su primorane u Tripoli uputiti svoje flote ne bi li natjerale pašaluk da se pridržava ugovora. Zapovjednik francuske flote tražio je da se kazne svi gusari na koje se poimenice njegova vlada žalila, a posebno reis Murat, odnosno Sicard, Francuz rodod iz Marseillea, koji je brodovima svojih bivših sunarodnjaka nanio najviše štete. Ugovor iz 1729. godine upotpunjen je člankom po kojemu će biti nemilosrdno kažnjeni svi gusari koji na bilo koji način budu nanosili štetu francuskom pomorstvu. Za gusare, koji su, za razliku od ostalih žitelja Tripolija, bili nezadovoljni pašinom relativno miroljubivom politikom, ovo je bila kap koja je prelila čašu. Jedne od slijedećih noći 200 gusara, uglavnom Albanaca, odlučilo se pobuniti i svrgnuti ga. Budući da je stanovništvo bilo na pašinoj strani, pobunjenici su uskoro bili primorani povući se. Dio njih uspio se spasiti tako što su nasilno zauzeli engleske brodove usidrene u luci, razapeli jedra i pobjegli. Pedesetak pobunjenika koji nisu uspjeli pobjeći, paša je dao pogubiti.

Što se Engleske tiče, ona je svoj ugovor o miru s Tripolijem obnovila 1750. godine.⁶

Početkom 1750. godine nizozemski vicekonzul Pelegrin Vidari obavijestio je dubrovačku vladu da je njegov stric, konzul Filip Gebrans umro. Kako je Vidari boravio u Tripoliju i radio za Gebransa, sada je trebao stupiti na njegovo mjesto dok nizozemske vlasti ne pošalju novog konzula. Dubrovčanima je ponudio svoje usluge, te tako postao novim upraviteljem dubrovačkog konzulata u Tripoliju. Dubrovčani će se rado sjećati Gebransa, osvjedočenog prijatelja Republike u kojega su imali puno povjerenje, kakvo nitko od njegovih nasljednika neće uspjati steći.⁷

Lipnja iste godine, dubrovačkim kapetanima Luchiniju, Bratiću i Kovačeviću naplaćena je u tripolitsanskoj luci carina i pristojba za sidrenje viša od uobičajene. Do sada je bio običaj da podanici zemalja koje su s ovim pašalukom u miru plaćaju 3% carine, a što se sidrenja tiče, pristojba je iznosila 28 pjastru kod ukrcavanja i iskrcavanja tereta, odnosno pola navedene sume ukoliko se vrši samo iskrcavanje, tj. ukrcavanje. Dubrovačkim kapetanima naplaćeno je onoliko koliko plaćaju mletački prilikom ukrcavanja soli kupljene u Tripoliju, što iznosi 45 pjastru bez obzira radi li se samo o ukrcavanju, tj. iskrcavanju ili o obje radnje. Vidari je savjetovao dubrovačkoj vladi da se obrati velikom veziru da razgovara s tripolitsanskim poslanikom, koji će uskoro krenuti za Istanbul, a kako je

⁵Let. Pon, 61, f. 127 — 129, 239 — 242. Acta Turcarum, 2809 i D 1, 13 (pisma Mehmed-paše), Consolati, 15, f. 45v — 50. I. Mitić, Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika, Historijski institut JAZU, Dubrovnik, 1973, str. 109.

⁶R. Miccachi, Trablus-ul-garb tahte hukm-il-usret-i Karamanli (u prijevodu s arapskog : Zapadni Tripoli pod vladavinom obitelji Karamanlija), Kairo, 1961, str. 87, 88.

⁷Let. Pon, 62, f. 168^v — 170^r.

poslanika smatrao krajnje nepouzdanom osobom, da se iz Istanbula, dakle pod okom Porte, o ovome napiše pismo paši.⁸

Negdje u isto vrijeme paša je od Republike zatražio pošiljku građevnog drveta za gradnju galijice ili šambeka. Vidari ga je pokušavao uvjeriti da na dubrovačkom području nema drveta, te da sami Dubrovčani u Rijeci nabavljaju balvane, a u Albaniji obrađeno drvo. Čak je doveo i Ulcinjane koji su se nalazili u Tripoliju da bi posvjedočili kako sama Republika nema drveta i da ga nabavlja u Albaniji. Paša nije odustajao. Pozivajući se na izjavu Luchinija i Ulcinjana, zatražio je da mu Republika nabavi građevno drvo u Albaniji. Kapetana Luchinija, koji se upravo nalazio u Tripoliju, paša je smatrao dovoljno povjerljivom i pouzdanom osobom koja će tovar drveta iz Albanije dopremiti u tripolitan-sku luku.⁹

Shvativši pašinu igru, Dubrovčani povećanje carine i naknade za sidrenje neće ni spominjati dok u Tripoli ne upute zatraženo, mada ih je zahtjev za nabavkom drvene građe za gradnju gusarskog broda doveo u neugodan položaj. Poznato je kakva su iskustva sa sjevernoafričkim gusarima u Sredozemlju imale europske zemlje. Sklapanjem Požarevačkog, Beogradskog, Kučuk-Kajnardžijskog mira neke od njih pokušavale su zajedno s Osmanlijskim Carstvom stati na kraj gusarenju Alžiraca, Tripolitanaca, Tunižana i Ulcinjana. Kao što je već rečeno, mirovnim ugovorom u Požarevcu spomenutima je bilo zabranjeno gusarenje kao i gradnja gusarskih brodova. Zbog nepoštivanja ove odredbe zabrana gusarenja unesena je i u ugovor o Beogradskom miru, ali i ovog puta bez veće koristi.¹⁰

Ne želeći se izlagati nemilosti tripolitanskih gusara, Dubrovčani su ipak odlučili odazvati se zahtjevu tripolitanskog paše i izložiti se time opasnosti da budu raskrinkani i osuđeni širom Europe, a i na samoj Porti. Zato je operacija prebacivanja drveta izvršena dijelom u tajnosti. Prije kap. Luchinija u Išm, jedno od albanskih žala nedaleko Drača s kojeg se drvo krcalo na brodove, upućen je Ivo Kazilari, koji je drvenu građu naručio i kaparirao upravo kod ulcinjskog gusara Liha Mete o kojemu će još biti govora. Vrijednost drveta koje je Ulcinjanin trebao pripremiti iznosila je 100 cekina. Dubrovčani u Albaniji nisu krili da drvo ide tripolitanskom paši, što najbolje govori da su se i u ovom dijelu Carstva mnoge stvari odvijale mimo znanja i volje Porte. Čak su na račun toga pokušavali izbjeći plaćanje naknade za izvoz drveta, jer su skadarski sandžak i tripolitanski pašaluk u jednoj državi. Zbog opasnosti od susreta s kršćanskim gusarima Luchini je od dubrovačkog vicekonzula u Draču dobio lažni tovarni list i lažni ugovor o najmu po kojem tovar prevozi na Maltu. Dubrovački kapetan isporučio je drvo koncem kolovoza 1751. godine, zajedno s jednim sidrom i dva komada broskog užeta, koje je neki tripolitanski reis ostavio u moru napuštajući nedavno u velikoj žurbi jednu od lastovskih luka. Čin vraćanja sidra i užeta nije bio nevažan, budući da je u Tripoliju uvijek vladala nestašica brodske opreme. Vidari, koji je zajedno s Luchinijem bio u audijenciji, predočio je

⁸Privilegi, HAD, serija XX, Lettere di principi e primi ministri in affare di Barberia 1750 — 1753 (dalje Let. Barb), sv. 14, f. 9.

⁹Let. Barb, f. 9. Let. Pon, 62, f. 167 — 170'.

Luchini je u Dubrovnik prevezao tri tripolitanska trgovca s preporukom paše da im se Dubrovčani nađu pri ruci. Kako im carina na 30 sanduka šećera nije naplaćena, zaista se može reći da im je iskazana puna pažnja. Vrlo zadovoljni, trgovci su o tome Dubrovčanima napisali potvrdu »da je u slučaju potrebe mogu pokazati« i produžili za Veneciju. Acta Turcarum, D 1, 16, 17 (potvrde tripolitanskih trgovaca).

¹⁰M. Hadžibrahimović, Prilozi za istoriju ulcinjskog gusarstva, II dio, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, XXXIII—XXXIV, Kotor, 1985/86, str. 103, 104.

paši sve poteškoće koje je dubrovačka vlada imala da bi nabavila drvo. Nakon izraza zahvalnosti, paša je obećao da dubrovački kapetani neće plaćati namete više od ostalih Tripoliju prijateljskih zemalja. Nešto kasnije precizno je uglavljeno da će carina za dubrovačke brodove iznositi 3%, a naknada za sidrenje 27 pjastru. Kod ukrcavanja ili iskrcavanja tereta plaćat će se pola navedene sume, a ukoliko se ne bude vršila ni jedna od ovih radnji, naknada se neće plaćati. Vidari se nije pozivao na već postojeće fermane u vezi s ovim predmetom, niti je spominjao da će dubrovačka vlada, ako bude potrebno, zatražiti izdavanje novog, kako su mu savjetovali Dubrovčani, jer je u Tripoliju bilo poznato da je za rješavanje određenog problema skuplje izdavanje fermana, nego dar koji će udobrovoljiti tripolitanskog pašu i njegove ministre. Zato je upravitelj dubrovačkog konzulata radije potrošio nešto manje od 10 mletačkih cekina za darove, nego da spominje Portu. Osim vraćanja carine i naknade za sidrenje na staro, paša je naložio svojim reisima da se prema dubrovačkim kapetanima dobro ophode.¹¹

Snalažljivi Vidari iskoristio je pašinu udobrovoljenost prema Republici za rješavanje još jednog problema. Naime, u listopadu 1750. godine tripolitanski gusari su doveli mletački brod na kojem se kao putnik nalazio Pelješčanin Frano Falconetti. Kad je s kap. Luchinijem bio u audijenciji kod paše da preuzme potvrdu o primitku drveta, Vidari je uporno molio da mu se Falconetti preda. Paša je na koncu popustio. Za obavljanje ovog posla Vidari je potrošio 40 levantskih pjastru, i to za dar paši. Izvještavajući Republiku o trošku, Vidari je rekao da je mnogo jeftinije postupiti ovako, nego na klasičan način otkupljivati roba, na što su nedavno bile primorane Engleska, Švedska i Nizozemska da bi spasile svoje podanike s jednog zarobljenog danskog broda. Za otkup jednog nizozemskog državljanina Vidari je morao potrošiti 24 mletačka cekina. Problem Falconettija riješen je relativno lako, što se ne bi moglo reći za slučaj Nikole Parakata, također Pelješčanina, koji se na mletačkom brodu, otetom iste godine, nalazio ne kao putnik, nego kao član posade. Sačuvano je njegovo pismo iz svibnja 1753. u kojem se žali dubrovačkoj vladi da su Venecija, Genova i Napulj već odavno oslobodile svoje podanike, a on je posljednji član posade s broda otetog 1750. koji je još uvijek u Tripoliju.¹²

U rujnu 1751. godine u Tripoli je stigao novi nizozemski konzul Johannes Kluppel. Vidari ga je, kao što je običaj, upoznao sa svim konzulima. Problemi su nastali kod predstavljanja tripolitanskim vlastima, jer se Kluppel pojavio bez pisma nizozemske vlade i bez dara uobičajenog kod smjene konzula što je još više pogodilo pašu. Uz pomoć prijatelja, a ponajviše austrijskog konzula, Vidari je uspio uvjeriti pašu da je Kluppel iz Nizozemske otputovao u velikoj brzini i da će dar vlada uputiti naknadno. Reakciji Mehmed-paše ne treba se čuditi. Druge europske zemlje obasipale su ga darovima kako doliкуe, kad je postao pašom požurile su obnoviti ugovore o miru. Prilikom obnavljanja ugovora s Austrijom Mehmed-paša je dobio zlatni sat optočen dijamantima i dva servisa sre-

¹¹S. Mijušković, Turske mjere protiv ulcinjskih gusara, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, XII, Kotor, 1964, str. 94. Let. Barb, f. 17', 18'. Consilium Rogatorum, 165, f. 83v, 84.

Lettere del Ufficio della Navigazione (dalje Let. Uff. Nav.), HAD, serija LVI / 12, sv. 1, f.36' — 69: Financiranje i organizacija nabavke i prijevoza drveta za Tripoli, Tunis i Alžir preuzimao je na sebe Ured za pomorstvo. U zapisnicima Ureda zabilježena su uputstva kapetanima koji su bili zaduženi za izvršenje ove operacije.

Let. Pon, 63, f. 10' — 12', 98: Prema uputstvima, kapetan je trebao naglasiti da paši drvo predaje na dar i da mu je najam već plaćen u Dubrovniku. Ukoliko paša bude odlučan u tome da mu i on plati najam, tada će kapetan prihvatiti, a u Dubrovniku će pod zakletvom izjaviti koliko je dobio budući da mu taj novac ne može pripasti. Zadržati smije samo sumu do 20 cekina, i to ako je dobije na dar. Uputstvo je bilo suvišno, jer paša najam nije platio.

¹²Let. Barb, f. 12', 14, 16', 17', 18. Let. Pon, 62, f. 98, 98'. Isprave 18 / 148. 3187, 44.

brnog pribora za jelo, a od danskog kralja je dobio 30 000 cekina. A kako su prolazile zemlje koje s Tripolijem nisu bile u dobrim odnosima najbolje govori primjer Napulja s kojim je ovaj pašaluk još od 1747. bio u zategnutim odnosima. Odmah nakon prvih razmirica u Tripoli je dovučeno osam napolitanskih brodova, uglavnom bez posada. Gusari su i inače često dovlačili brodove bez posada, koje su se spašavale bijegom. To je bitno umanjivalo vrijednost plijena, jer su se članovi zarobljenih posada prodavali u roblje, koristili su se za rad na kopnu ili na gusarskim brodovima. Prema daljnjim izvještajima nizozemskog konzula, polovicom 1748. dovučena su još četiri napolitanska broda, a u pismu od kolovoza iste godine stoji da gusari neprekidno dovlače nove.¹³

Prvi problem povjeren konzulu Kluppelu bio je slučaj dubrovačkog kapetana Stijepa Melizija i Turčina iz Tripolija Hadži Alija. Početkom studenoga 1751. godine Hadži Ali je stigao u Dubrovnik s preporukom paše da mu se izađe u susret prilikom nabavke drveta za brodogradnju u Rijeci i Albaniji. To je bio još jedan način kojim se tripolitanski pašaluk koristio da bi došao do materijala potrebnog za gradnju brodova. Hadži Ali je sklopio ugovor o najmu s kap. Melizijem za 800 pjastru, a Melizi se obavezao da će Aliju u Rijeci posuditi 300 cekina, te u Draču još 40 za nabavku drveta, koje će ujedno biti polog za uzajmljeni novac. Drvo je u Draču opet kupljeno kod dobro poznatog ulcinjskog gusara Liha Mete. Nakon obavljene kupovine, kad je drvo ukrcano na brod, tripolitanski reis Ismail, koji se nalazio u Draču, dao je Hadži Aliju 340 pjastru da za njega kupi duhana i odnese ga u Tripoli. Nakon toga stvari su se počele odvijati nepredviđenim tijekom, jer je Hadži Ali netragom nestao. Dubrovačka vlada uputila je Melizija u Tripoli izdajući Kluppelu uputstvo i napisavši pismo paši u kojem ga moli da kapetanu nadoknadi štetu. Budući da se ovaj slučaj više ne spominje, paša je po svoj prilici od Melizija otkupio uvijek prijeko potrebni artikal.¹⁴

Kluppel se posljednji put obratio Republici u siječnju 1753. godine. Do kraja iste godine iz Tripolija nije bilo nikakvih vijesti, a u rujnu slijedeće doznalo se da je umro. Tri mjeseca kasnije Republici se obratio nizozemski vicekonzul Valentino Applegath i, kao što je uobičajeno, ponudio svoje usluge privremeno, do dolaska novog konzula. Vjerojatno ubrzo nakon toga zamijenio ga je Giovanni Hoffman de Hoffe. Kad je to bilo, ne može se točno utvrditi, budući da se ovaj konzul nije obraćao Republici do lipnja 1756. Sama dubrovačka vlada spominjala je da ovaj konzul traljavo obavlja svoje dužnosti i da je Republici učinio tek nekoliko sitnih usluga. Godine 1765, kad je kap. Kazilari bio upućen u Tripoli kao poslanik, Dubrovčani su bili uvjereni da Hoffman de Hoffe više i nije konzul, jer im se pune četiri godine nije javljao. Zato je prva dužnost Kazilarija bila da utvrdi ima li Republika uopće svojeg konzularnog predstavnika u Tripoliju.¹⁵

Kao što je poznato, od 1751. do 1754. godine Dubrovčani su bili u vrlo neugodnom sukobu s Mlečanima, kojemu su povod bila dva tripolitanska gusara. Koncem studenoga 1751. godine u dubrovačku gradsku luku sklonio se reis Nuh nakon što je u albanskim vodama ugrabio mletačku trabakulu. Ulcinjanin Liho Meta otkupio ju je na licu mjesta i odmah preprodao nekim trgovcima iz Trebinja za 450 cekina. Reis je bio blokiran u dubrovačkoj luci, jer su na njega iz Cavtata vrebale mletačke galije. Petnaestak dana kasnije pridružio mu se i reis Jusuf, koji se također ogriješio o Mlečane jer je harao po Korčuli.

¹³Let. Barb, f. 13 — 15. Consolati, 15, f. 28, 42', 46' — 50, 54', 55. R. Miccachi, *Trabulus-ul-garb...*, n. d. (6), str. 87.

¹⁴Let. Pon, 63, f. 60, 141 — 142, 145 — 146'. Isprave 18 / 142. 3181 c, 12. Cons. Rogatorum, 166, 44v.

¹⁵Let. Pon, 64, f. 27, 60, 84', 90, 116', 117. Let. Pon, 67, br. 62. Let. Pon, 81, br. 66.

Mlečani su s Jusufom na ulazu u luku zametnuli borbu, ali toliko zamjetno mlaku da je bilo jasno kako im cilj nije istjerati pravdu. Njihova prava namjera zapravo je bila ukliti ještiti Dubrovčane i ocrniti ih kao zaštitnike morskih razbojnika s jedne strane, a s druge strane ugroziti njihove dobre odnose s Tripolitanima. Epizoda s tripolitanskim gusarima okončana je u travnju 1752, kada su napustili dubrovačku luku. Međutim, mletačko-dubrovački sukob trajao je i slijedeće dvije godine, a okončan je u Travniku pred bosanskim pašom kao sucem, i to u korist Republike.¹⁶

Dvadeset i četvrtog srpnja 1754. umro je Mehmed-paša ne navršivši 45 godinu, zbog neurednog života što ga je vodio, a posebno zbog sklonosti alkoholu.¹⁷

Očigledno je da su Dubrovčani odmah nakon uspostave konzularnog predstavništva u Tripoliju imali prilike iskusiti lošu stranu kontakata s tripolitanskim vlastima. Gusari su počeli zalaziti u dubrovačke vode, smatrajući se u njima sigurnima, kako bi zatražili pomoć (Mustafa Cipriot i Ismail Tekeli 1746. godine), ili da bi se zaklonili nakon pljačke (Reisi Nuh i Jusuf 1751. godine). Ništa manje neugodni i kompromitirajući nisu bili ni zahtjevi za isporukom drveta za gradnju gusarskih brodova. Na popisu neugodnosti još je i obavezno darivanje paše i njegovog divana, tripolitanskih poslanika u Dubrovniku te tripolitanskih poslanika na Porti.

PONOVNO AKTIVIRANJE TRIPOLITANSKIH GUSARA, RAZDOBLJE POD VLADAVINOM ALI-PAŠE KARAMANLIJA

Godine 1754. Ali Karamanli naslijedio je oca Mehmeda bez većih trzavica. Budući da je bio mlad i u državnim poslovima sasvim neiskusn, vlast su iz njegovih ruku uskoro sasvim preuzeli janičari. Kako to obično biva, odmah su uklonjeni uglednici koji su prema mišljenju janičara bili moguća prepreka u ostvarivanju njihovih ciljeva. Gusarenje se opet razmahalo, janičari su se bogatili, a do pašinih ušiju nisu dopirali glasovi nezadovoljnika, odnosno onih žitelja Tripolija koji su živjeli i zarađivali na drugačiji način. Naime, za vladavine Alija, pomorske i kopnene trgovačke veze s Tripolijem, zbog opće nesigurnosti koja je u njemu zavladala, gotovo će sasvim zamrijeti, množit će se sukobi s europskim zemljama, a zemlja će biti dovedena na rub propasti.¹⁸

U kolovozu 1755. sultan Osman III proglasio je Alija tripolitanskim pašom. Odmah potom Ali-paša je namjerio razaslati svoje poslanike po europskim dvorovima da bi ih pozvao na potvrđivanje ugovora o miru. Danska, Austrija i Nizozemska su im ukazale gostoprinstvo. Međutim, ostale zemlje su preko svojih konzula uspjele spriječiti njihov dolazak. Što se gusara tiče, oni nisu marili za ugovore o miru. Nije pomoglo ni sultanovo naređenje da se poštede brodovi zemalja koje su u miru s Osmanlijama, a još manje su obraćali pažnju na prosvjede konzula. Koliko su držali do dobrih odnosa s drugim zem-

¹⁶Opširnije o ovom sukobu: V. Koščak, Travniki sporazum, Republika, 3, Zagreb, 1953, str. 38, 39; I. Mitić, Blokada dubrovačke luke sredinom XVIII stoljeća, Dubrovnik, 6, Dubrovnik, 1974, str. 114—116; V. Foretić, Povijest Dubrovnika do 1808, II, MH, Zagreb, 1980, str. 210—212; V. Vinaver, Dubrovnik i Turska..., n. d, (4), str. 15—17; Vesna Miović-Perić, Spor između Dubrovnika i Venecije 1751—1754, Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, br. 29, Dubrovnik, 1991, str. 99—116.

¹⁷R. Miccachi, Trablus-ul-garb..., n. d, (6), str. 89.

¹⁸R. Miccachi, Trablus-ul-garb..., n. d, (6), str. 90.

ljama govori i činjenica da su opet aktivirali ozloglašenog reisa Murata, odnosno Sicarda, davši mu na raspolaganje jedan od gusarskih brodova.¹⁹

U žaru aktiviranja gusarstva mobilizirali su se novi gusari, uglavnom iz redova Albanaca, i gradili, odnosno kupovali novi brodovi. Kao što se i moglo očekivati, Ali-paša se u takvom trenutku obratio Dubrovačkoj Republici zahtijevajući od nje drvo za gradnju broda. Preko upravitelja svojeg konzulata Dubrovčani su poručili paši da drveta u Albaniji trenutačno nema i da će mu biti upućeno čim ga vlada uspije nabaviti.²⁰ Paša je bio zadovoljan odgovorom, a Republika drvo nije ni kasnije isporučila.

Koncem 1755. godine Dubrovačka Republika je pala u nemilost tuniskog paše, što će nesretnim slučajem dovesti do zategnutih odnosa i s tripolitanskim pašalukom u trenutku kad je politička situacija u Europi zaoštrena, a to je gusarima savršeno odgovaralo. Do listopada navedene godine upravitelj dubrovačkog konzulata u Tunisu bio je nizozemski vicekonzul Plowman. Tada su dubrovački kapetani koji su se vraćali iz Tunisa pronijeli glas da Plowman odlazi, pa je dubrovačka vlada, ne obavijestivši o tome tuniskoga pašu, za novog upravitelja dubrovačkog konzulata odredila nizozemskog konzula Levetta koji je već bio stigao u Tunis. Vicekonzul Plowman, koji je služio kao zamjena do dolaska novog konzula, otišao je pravo paši, čiji je inače bio miljenik, i potužio se između ostaloga da su mu Dubrovčani odrekli pravo nadležnosti nad njihovim brodovima. Budući da je paša uvijek, manje-više formalno, davao posljednju riječ kod postavljanja novih konzula, jasno je da se našao povrijeđenim što su se stvari odvijale mimo njegova znanja i odobrenja, a njegov poslanik u Istanbulu izrekao je riječi koje nisu išle u prilog Republici. Pero Čingrija, dubrovački otpravnik poslova u Istanbulu, potvrdio je da je Plowman prouzročio pašino nezadovoljstvo, a da bi se stvari izgladile, zamolio je kapudan-pašu da tuniskom paši napiše pismo preporuke, smatrajući ovo mjerom predostrožnosti uoči novog rata. Kapudan-paša izašao je rado u susret Republici ponudivši se da će napisati pisma za sva tri zapadna pašaluka. Vlada se složila, a na prijedlog Čingrije angažirala je i konzula Kirika da, opet za sva tri pašaluka, zatraži ferman i pisma preporuke velikog vezira. U ovim dokumentima će se po tko zna koji put naglasiti da su Dubrovčani odani haračari Osmanlijskog Carstva, a od gusarskih reisa će se zatražiti da se dobro odnose prema dubrovačkim pomorcima. Ukoliko tuniski poslanik dozna za fermane i pisma, reći će mu se da je Porta sama pokrenula njihovo izdavanje. Inače, već uobičajeno upozorenje sjevernoafričkim gusarima izdavalo se u formi fermana svake treće godine na redoviti zahtjev poklisara harača. U siječnju 1756. godine stvari su u Tunisu izgladene. Levett je opozvan, a Plowman nanovo određen upraviteljem dubrovačkog konzulata. Republika je tuniskom paši uputila pismo s objašnjenjem. U travnju su tri fermana i tri pisma velikog vezira bila pripremljena i predata kapudan-paši, koji će ih proslijediti tuniskim, alžirskim i tripolitskim vlastima.²¹

¹⁹Isto, str. 91, 92.

²⁰Na sjednici Senata bilo je odobreno da se iz blagajne Pomorskog ureda izdvoje 102 cekina za nabavku drveta. Međutim, iako je Senat donio pozitivnu odluku, u zapisnicima Ureda za pomorstvo nema nikakvih uputstava, kao što nema ni nekog drugog pokazatelja koji bi govorio da je nabavka drveta pokrenuta. U prepisci s Ali-pašom i upraviteljem dubrovačkog konzulata drvo se također više ne spominje, što navodi na zaključak da ovoga puta nije ni upućeno, a da je paša odustao od zahtjeva. Acta Turcarum, Carte Turche, VII, 48 (pismo Ali-paše), Let. Pon, 64, f. 189', 190, 193'. Cons. Rogatorum, sv. 168, f. 88 — 89.

²¹Lettere di Levante, serija 27. 1 (dalje Let. Lev.), 79, f. 190' — 197, 208 — 209. Let. Pon, 65, f. 96 — 97', 119 — 122'. Isprave 18 / 126. 3165, 17, 18, 19 (pisma Čingrije iz Istanbula)

Par mjeseci kasnije dubrovačka vlada primila je oštro pismo tripolitanskog paše Alija. On se povinovao odredbama fermana i upozorio je svoje gusare da ne nanose štetu dubrovačkim pomorcima. Međutim, paši prije svega nije bilo jasno zašto mu je upućen ferman kad njegovi gusari nisu ugrožavali dubrovačke pomorce, a nije mu se svidio ni način na koji su mu ferman i pismo vezira upućeni. Naime, umjesto da se koristi uobičajeni put, odnosno prvi brod koji iz Smirne ide za Tripoli, što je brže i jeftinije, pisma su mu uručili Selam-aga i dva čauša velikog vezira. Zbog rasula i kaosa što su vladali u Carstvu, donositelji fermana i pisma uspjeli su svoje usluge od paše naplatiti vrlo skupo. Darovi za njih i kapudan-pašu navodno su koštali tripolitanski pašaluk čak 1000 cekina. Ali Karamanli je zatražio od Dubrovčana naknadu troškova zamjerajući im ujedno i to što mu se, otkako je postao pašom, ni jednom nisu obratili. Posljednja rečenica bila je signal vladi da je došlo krajnje vrijeme da novom paši pošalju dar, »znak prijateljstva i naklonosti«, što su, ušutjevši se, izbjegavali gotovo četiri godine. Osim toga, njihovom krivnjom u nepokornom pašaluku opet su bili nazočni predstavnici Porte. Što su Karamanlije mislili o vrhovnoj vlasti čije predstavnike nisu voljeli u svojoj blizini, a pogotovo ne kao donosioce ovakvih fermana, najbolje govori rečenica Ali-paše Republici : »Znate i sami kakvo je stanje u Osmanlijskom Carstvu«. Naravno, dubrovačka vlada odmah je uputila paši pismo puno opravdanja. Dubrovčani su zadovoljni odnosom tripolitanskih gusara prema njihovim pomorcima, a ferman i pismo samo su izraz njihove želje da tako bude i ubuduće. Što se načina slanja tiče, sve se odvijalo mimo njihove želje i znanja. Dubrovački konzul u Istanbulu imao je namjeru uputiti ferman i pismo brodom iz Smirne, no na Porti su ga uvjerali da kapidžibaša (poslanik koji obično nosi pisma ili naređenja) kapudan-paše, Selam-aga, i zbog drugih poslova mora obići zapadne pašaluke pa će biti najbolje da pošiljku preuzme na sebe. Da bi potvrdili svoje osjećaje prema tripolitanskom pašaluku Dubrovčani su kao i obično angažirali konzula u Livornu za nabavku dara, koji će paši uručiti upravitelj dubrovačkog konzulata Hoffman de Hoffe. Time je vlada izbjegla plaćanje prenapuhane naknade troškova Tripoliju, no naknadu za troškove sada je bestidno tražio i Selam-aga. Prema nalogu Republike, konzul Kiriko odvratio mu je da u Sjevernu Afriku nije išao po nalogu Dubrovnika, nego zahvaljujući svome gospodaru, koji mu je time omogućio da i za sebe izvuče korist. A kolika je ta korist, u to je Republika vrlo dobro upućena.²²

Početak svibnja 1757. jedna tripolitanska galijica napala je u Jadranu dubrovačku tartanu koja se vraćala iz Napulja. Uzalud su članovi posade prema običaju smotali jedra i vikali da su Dubrovčani. Nije pomogla ni činjenica da je na brodu bilo turskih podanika. Gusari su pucajući ranili nekoliko ljudi, a nekolicinu ubili. Među ranjenima je bio i jedan Turčin, iz čega će jamačno izniknuti novi problem. Dubrovački podanici ipak su se bijegom uspjeli spasiti od sigurne propasti. Nije bilo nikakve sumnje da su napadači tripolitanski gusari, budući da su omedavno u Jadranu bile tripolitanska pulaka i dvije galijice, koje su nekoliko dana ranije orobile mletačku trabakulu s bogatim teretom.

Kapetan napadnute dubrovačke tartane možda je platio zbog pogrešnog poteza svoje vlade, a pogotovo ako pismo Dubrovčana s najavom dara još nije bilo dospjelo u pašine ruke. Ogorčeni zbog ovakvog postupka nakon fermana i vezirova pisma, Dubrovčani su od Pera Čingrije energično zatražili da slučaj prijavi kapudan-paši i reis-efendiji (ministar Porte zadužen za vanjske poslove). Čingrija taj zadatak nije obavio. Njegova pisma iz tog doba, mahom šifrirana, obavještavala su o odjecima Sedmogodišnjeg rata na Porti, pa je zato nedjelo tripolitanskih gusara palo u drugi plan. Izgleda da je negdje u isto vrijeme napadnut još jedan dubrovački brod, a napadači su bili tripolitanski gusari na jednoj fre-

²²Acta Turcarum, Carte Turche, VI, 53 (pismo Ali-paše), Let. Pon, 68, br. pisma 39 i 42. Let. Lev, 81, br. 19.

gati. Podrobnijih podataka o tom, kao i o gore spomenutom napadu nema. Dubrovačka vlada ni sada nije postigla mnogo, upućujući ovaj put žalbu Ali-paši. Početkom 1758. godine Ali-paša se zahvalio na daru Republike navodeći da je reis koji je oteo dubrovački brod zarobljen u nekom okršaju, pa se nanesena šteta neće moći nadoknaditi.²³

Navedimo ovdje da su Dubrovčani nekoliko mjeseci nakon ulaganja žalbi podnesenih paši, u svojoj luci ugostili ozloglašenog tripolitanskog gusara, Ulcinjanina reisa Sinana Kominu. Prema građi Arhiva u Kotoru, akcije ovog gusara početkom 1765. bile su veoma učestale. Mjere protiv njega, dok bude boravio u ulcinjskim vodama, bit će posebno oštre, a zabrana skadarskog sandžakbega po kojoj stanovništvo ne smije otkupljivati gusarski plijen, čitat će se javno tri puta dnevno. Ovog gusara Dubrovčani su obilato snabdjeli potrepštinama za brod, kao i živežnim namirnicama, uručivši mu i dar »uobičajen za prijateljske brodove«, kako su sami kazali u pismu Ali-paši.²⁴

Aktiviranje gusarenja logično je dovelo i do gubitaka gusarskih brodova više nego inače, a posebno u okršajima s Mlečanima. Gubitke je tripolitanski pašaluk nadoknađivao i kupovinom ili gradnjom novih brodova. Tijekom Sedmogodišnjeg rata Tripolitanci su kupili jedan ratni brod sa 36 topova neutvrđenog porijekla, a od Engleza su otkupili zarobljeni francuski brod sa 18 topova. Pravi je primjer cinizma činjenica da je zapovjedništvo nad ovim brodom povjereno upravo gusaru Sicardu.²⁵

Polovicom 1758. godine Ali-paša je zatražio od dubrovačke vlade još jednu pošiljku drveta, priloživši pismu točan popis drvenih dijelova potrebnih za gradnju brigantina.²⁶ Punu godinu dana nakon toga vlada se nije javljala ni paši, niti upravitelju svojeg konzulata Hoffmanu de Hoffeu, želeći izbjeći obavljanje sada veoma riskantnog posla. Pred sam početak rata Čingrija je bio preporučio da vlada dubrovačkim kapetanima diskretno zabrani prijevoz vojske, municije i bilo kakvog drugog materijala za račun bilo kojeg od tri zapadna osmanlijska pašaluka. (U tijeku je bio i rat između Tunisa i Alžira.) Dubrovčanima je posebno prijetila opasnost od engleskih gusara, koji su u više navrata napadali i plijenili dubrovačke brodove. Afera Viani u kojoj su Englezi optužili Dubrovčane da se ne drže neutralnosti jer se u njihovu brodogradilištu gradi francuski gusarski brod, upravo je bila okončana. U takvoj atmosferi zaista je bilo opasno preuzeti na sebe nabavljanje drveta za gradnju tripolitanskog gusarskog broda. Međutim, Ali-paša ovaj put nije olako odustajao od svojeg zahtjeva. Polovicom 1759. godine Hoffman de Hoffe obavijestio je dubrovačku vladu da se u Dubrovnik sprema tripolitanski poslanik s darovima koji bi trebali poslužiti kao naknada za drvo. Vlada je od Hoffmana zatražila da pokuša otkazati neželjenu posjetu koja bi Republiku koštala više od tovara drveta te da poruči paši da će moći nabaviti samo dio dijelova navedenih u popisu, a i to teškom mukom.²⁷

Ovoga puta mjere predostrožnosti bile su mnogo veće nego 1751. godine, tako da ni Turci u Albaniji nisu bili upućeni u to kamo će drvo biti odvezeno. Pored navedenih razloga, koji su zahtijevali krajnji oprez, treba navesti i činjenicu da je u skadarskom sandžaku, ovisno o odnosu skadarskih sandžakbegova prema Porti, atmosfera bila čas

²³Let. Lev, 81, br. 19. Let. Pon, 68, br. 61, 62. Acta Turcarum, D 1, 14 (pismo Ali-paše).

²⁴Let. Pon, 69, br. 10. Copia Lettere, 4, f. 133. Acta Turcarum, D 1, 2. S. Mijušković, Turske mjere protiv ulcinjskih gusara, n. d, (11), str. 95, 96.

²⁵R. Miccachi, Trablus-ul-garb..., n. d, (6), str. 94. Isprave 18 / 126. 3165, 21 (pisma Čingrije iz Istanbula).

²⁶Acta Turcarum D 1, 2.

²⁷V. Foretić, Povijest Dubrovnika do 1808, II dio, str. 235, 236. V. Vinaver, Dubrovnik i Turska..., n. d, (4), str. 102, 103. Let. Pon, 71, br. 6, 99, 100.

više, čas manje naklonjena kako albanskim, tako i sjevernoafričkim gusarima. Od 1749. godine kad je poginuo Jusuf-paša, vrlo angažirani borac protiv gusara, pa do 1757. izmjenjivali su se paše kojima su posebno Ulcinjani pružali otpor, a gusarenje je opet uzelo maha. Koncem godine 1757. na mjesto skadarskog sandžakbega stupio je Mehmed-paša od kojega se po pitanju gusara mnogo očekivalo. Zaista, prva mjera koju je poduzeo bila je izdavanje naredbe da se svaki gusarski brod, ulcinjski ili onaj sjevernoafričkih gusara, ima zapaliti zajedno s posadom ukoliko bude primijećeno da se približava obali. Jasno je da pod upravom ovog paše klima za bilo kakve poslove s gusarima nije bila odgovarajuća. Zato je narudžbu drveta u Išmu, kod Ulcinjanina Bećira Islama, obavio dubrovački brodograditelj Ivo Pilato, kao da je za njegove potrebe. U Išm je zatim upućen kap. Frano Vachetti koji je, pošto Pilato plati Ulcinjaninu, drvo tobože trebao prevesti u gruško brodogradilište. Pošto je drvo ukrcano, Vachetti je od dubrovačkog vicekonzula u Draču, Cabassa, dobio lažni tovarni list i lažni ugovor s Kristom Bašićem kao naručiteljem drveta. Pismo za Hoffmana u Tripoliju, trebao je u slučaju susreta s kršćanskim gusarima, baciti u more ili uništiti. Predostrožnost se ovoga puta pokazala više nego opravdanom. Na kap. Vachettija zaista je naišao engleski gusar koji je bio toliko sumnjičav da je kapetan prema lažnom ugovoru stvarno morao otići na Maltu i ondje iskrcati drvo. Koliko je stvar bila tajna govori i podatak da dubrovački konzul na Malti nije ni sanjao kome je namijenjen tovar drveta koji će kod njega ležati gotovo godinu dana. O nesretnom slučaju odmah su obaviješteni i Hoffman i Ali-paša. Početkom 1762. na Maltu je upućen kap. Agostino Kazilari da preuzeme drvo i prebaci ga u Tripoli. Bio je snabdjeven lažnim pismom Bašića po kojem tovar treba prebaciti u Aleksandriju. Kapetanu su u Pomorskom uredu preporučili da iz Malte krene oko podneva. Tako će samo jedan dio dana biti na moru i slijedećeg dana u zoru stići u Tripoli. Najam broda bio mu je plaćen, a ako mu ga bude htio platiti i paša, postupit će poput kap. Luchinija 1751. godine. U lipnju 1762. godine Ali-paša je potvrdio primitak drveta.²⁸

Godine 1759, dakle nedugo nakon što je od dubrovačke vlade zatražio drvo za gradnju brigantina, tripolitanski paša uputio je u Dubrovnik Ulcinjanina reisa Sulejmana Abbasa. Ovome reisu Dubrovčani su, kao i Hadži-Aliju 1752. godine, trebali dati na raspolaganje brod i omogućiti mu da drvenu građu nabavi na dug koji će u Tripoliju biti isplaćen dubrovačkom kapetanu koji drvo preveze. Odlukom Senata iz blagajne Ureda za pomorstvo izdvojeno je 300 cekina za nabavku drveta.²⁹

RAZDOBLJE OD 1763. GODINE, BUJRULDIJA³⁰ TRIPOLITANSKIM GUSARIMA

Godine 1763, kad je okončan Sedmogodišnji rat, ni Francuskoj, ni Engleskoj više nisu odgovali nemiri u Sredozemlju i počele su se zalagati za veću sigurnost svojih pomoraca i trgovačkih brodova. No, to nije bilo jedino što će skresati prihode sjevernoafričkim gusarima. U isto vrijeme započeli su i pregovori o miru između tri pašaluka i Mletačke Republike. U listopadu su u Veneciji pregovarali tripolitanski predstavnik Hadži Abdurrahman-aga i Prospero Valmarana, predstavnik Mletaka. Ugovoreno je da će

²⁸S. Mijušković, Turske mjere protiv ulcinjskih gusara, n.d., (11), str. 89 — 93. Let. Pon, 74, br. 104. Let. Pon, 105, br. 1, 84. Let. Uff. Nav, 2, f. 88 — 90', 159' — 162. Acta Turcarum, D 1, 20 (pismo Ali-paše). Cons. Rogatorum, 173, 94v, 161v.

²⁹Acta Turcarum, Carte Turche, VII, 60 (pismo preporuke Ali-paše za reisa Abbasa), 61 (dozvola za plovidbu koju je Ali-paša izdao reisu Abbasu). Cons. Rogatorum, 172, 14v, 15.

³⁰Bujruldija je pismena naredba osmanskog dostojanstvenika u rangu paše ili vezira.

Mlečani imati ekskluzivno pravo eksploatacije soli iz tripolitanskih solana u količini od 2500 vreća, tj. 8331 hl godišnje. Po vreći soli plaćat će jedan cekin, a mimo toga svake godine isplatit će Tripoliju 35 000 cekina. Ugovoreno je također da tripolitanski gusari više ne smiju gusariti unutar Jadrana, odnosno od linije rt Sta Maria di Leuca-Himare. Ako gusari ipak uplove u zabranjenu zonu i ugrabe kakav plijen, dužni su vratiti ga i nadoknaditi štetu. Sklapanjem ugovora o miru Venecija je stekla pravo postavljanja svoga konzula u Tripoliju. Koncem 1763. iz Venecije se uputila flota pod zapovjedništvom kap. Bulića noseći bogate darove za tripolitanskog pašu i dovodeći mletačkog konzula za Tripoli, grofa Giuseppea Balovića. U takvoj klimi tripolitanska gusarska flota ubrzo se svela na tri broda sa po 20 topova i pet manjih brodova.³¹

Postigavši dogovor o nezalaženju u Jadran s Tunisom, Tripolijem i Alžirom, Mlečani su očekivali da će se bitno umanjiti i opasnost od Ulcinjana, čije su veze s tim gusarima bile značajne. Mletačke vlasti, a isto tako i dubrovačke, povjerovala su da je konačno došao kraj gusarenju na Jadranu. Međutim, kao što se i moglo očekivati, nepuna dva mjeseca nakon sklapanja ugovora o miru došlo je do prvih kršenja o kojima je javljao mletački konzul u Draču.³²

I dubrovačke vlasti uskoro su se uvjerile u jalovost svojih nada. Senat čak koncem 1764. godine donosi odredbu o količini i vrsti osvježnja (dva brava, dvije bačvice vina i kruh u vrijednosti 1 dukata) za sjevernoafričke gusare kad se nađu u dubrovačkim lukama.³³

Prvo prisustvo gusara, koje će donijeti nevolje Dubrovčani bilježe dvije nepune godine nakon sklapanja ugovora između Mlečana i sjevernoafričkih pašaluka. U srpnju 1765. u dubrovačku luku uplovila je tripolitanska galijica, a iza nje se pojavilo nekoliko napolitanskih šambeka, koji su se usidriili pred ulazom u luku vrebajući na gusare. Teškom mukom Dubrovčani su ih nagovorili da se sklone i propuste Tripolitance.³⁴

Nekoliko dana nakon jedva izbjegnute borbe između tripolitanske galijice i napolitanskih šambeka nadomak grada, zbio se događaj koji će nagnati Republiku na poduzimanje konkretnih koraka. Krajem srpnja iste, 1765. godine, malteška londrotta kap. Girolama Brignonea plovila je natovarena mješovitom robom iz Trsta za Maltu prolazeći kroz vode Mletačke Dalmacije. Brod je tako dospio i u dubrovačke vode, gdje se zbog žestokog vjetra morao usidriti i vezati. Nažalost, u dokumentima se ne navodi na kojem dijelu dubrovačke obale. Uskoro je naišla tripolitanska galijica, najvjerojatnije ona ista koja je bila u dubrovačkoj luci, pod zapovjedništvom reisa Bega, kako se kasnije doznalo. Ugledavši gusare, mornari su izvukli londrottu krmom na kopno i pobjegli s nje noseći sa sobom robe i imovine koliko su mogli. Kapetan nije htio napustiti brod uvjeren da je u dubrovačkim vodama siguran. Gusari su se iskricali na kopno i dali se u potjeru za odbjegliim mornarima koji su, da bi se što prije dočepali obližnjeg brda, bacili iz ruku sve što su sa sobom nosili. Gusari su pokupili odbačenu robu i uspjeli su uhvatiti jednog

³¹R. Miccachi, *Trablus-ul-garb...*, n. d. (6), str. 95. S. Mijušković, *Turske mjere protiv ulcinjskih gusara*, str. 94, 95.

³²S. Mijušković, *Turske mjere protiv ulcinjskih gusara*, n.d. (11), str. 95.

³³Cons. Rogatorum, 176, 18v, 19.

³⁴Let. Pon, 81, br. 66

Prije toga, odnosno dok su mletačko-tripolitanski pregovori bili u tijeku, zabilježen je i napad na pinku »Madonna di Concezione e S. Vincenzo« kap. Đura Vachettija kod Drvenika. Vachetti je plovio iz Smirne za Anconu. Reis Husejn oteo mu je nešto novca i hrane, te busolu i navigacijsku kartu. Nekoliko dana kasnije istog kapetana opet je napao jedan tripolitanski gusar kod Sapientze, otevši vreću dvopeka i kutiju groždica. *Assemblae e Consolato di mare*, serija 56/4, sv. 7, 235—238.

mornara. Potom su londrottu zajedno s kapetanom odvucli sa sobom u Tripoli. Nakon navedenog događaja dubrovačka vlada morala je reagirati. Kao što je već rečeno, u ovom razdoblju kontakt s upraviteljem dubrovačkog konzulata Hoffmanom de Hoffeom bio je potpuno prekinut i zato su Dubrovčani opravdano sumnjali da ga je zamijenio novi nizozemski konzul koji je propustio javiti im se i ponuditi svoje usluge. U takvoj situaciji vlada je bila primorana hitno poslati u Tripoli svojeg predstavnika. Izbor je pao na kapetana Iva Ilije Kazilari. Kao i uvijek u takvim slučajevima, dubrovački predstavnik dobio je krajnje iscrpna uputstva. Dolaskom u Tripoli prvo će se povezati s nizozemskim konzulom, utvrditi je li voljan zastupati interese Republike, a ako jest, zamolit će ga za pomoć kod audijencije paši. Pašu treba primorati da vrati otetu londrottu i robu, oslobodi kapetana i mornara, a reisa Bega kazni za primjer drugim gusarima. Kazilari je ukazao paši na slučaj iz 1762, kad su se navodno tri tripolitanska reisa zadržala dva, tri mjeseca u dubrovačkoj gradskoj luci, od koje su u tom razdoblju zazirali strani brodovi čime je Republici nanijeta golema šteta. Osim toga, navodno su iznuđivali brodski pribor i hranu, tako da je svaki od njih Republiku koštao 45 cekina, a i obilazili su dubrovačka sela i zlostavljali stanovništvo. Budući da u pismima dubrovačke vlade u Tripoli i Istanbul iz navedene 1762. godine nema ni spomena o navedenom slučaju, koji je isuviše značajan da bi ga Republika tek sada spomenula, jasno je da je čitava stvar izmišljena kako bi potreba da se tripolitanskim gusarima zabrani pristup u dubrovačke luke dobila na težini. Jasno je također da bi se tripolitanskog paše više trebala dojmiti šteta koju su tri gusara nanijela Republici naklonjenoj Tripolitancima, nego napad gusara na Maltežane, njihove zaklete neprijatelje, bez obzira što se sve zbilo u dubrovačkim vodama.

U svakom slučaju poruka dubrovačke vlade glasila je da će se Tripolitancima, ako ovako ubuduće nastave, uskraćivati gostoprimstvo. Nakon otmice malteškog broda, što je prekršaj koji će osuditi sve europske države, gusarima bi se lako moglo dogoditi da u dubrovačkim vodama dožive istu sudbinu. Svjesna koliko je bezvrijedan ugovor s Mlečanima, prema kojemu gusari ne smiju ulaziti u Jadran, vlada od paše zahtijeva bujrucliju po kojoj će njegovi gusari uplovljavati u dubrovačke luke samo u krajnjoj nuždi, i to kad pokažu patent. Dubrovčani će ih snabdjeti hranom, a ostalo što im bude potrebno gusari moraju platiti ili, ako nemaju novaca, potpisati priznanicu da bi se troškovi mogli podmiriti kasnije. Znajući da se bez mita ne izlazi sa zahtjevima pred osmanlijske dostojanstvenike, a svjesni i toga da se znalo dogoditi da podmićivanje ne donese željene rezultate, Dubrovčani su ovoga puta dar za pašu podijelili na dva dijela. Prvi dio, vrijedan 67 cekina, Kazilari će paši predati odmah, a drugi, vrijedan 158 cekina, tek kad paša pristane na sve zahtjeve.³⁵

Kapetan Kazilari vratio se u Dubrovnik zajedno s malteškim kapetanom i mornarom, donoseći i zatraženu bujrucliju i pašino pismo. Oteta londrotta nije uopće bila dovezena u Tripoli, jer ju je gusar prodao negdje u Albaniji, pa je malteški kapetan kao naknadu dobio sav novac koji je pronađen kod reisa Bega. Suma je iznosila 50 mletačkih cekina i 53 mahbubi cekina (vrsta sitnijih cekina koji su se kovali u doba Ahmeda III, 1703—1730.). Reis je zatvoren, jer, kako je paša ustvrdio, nije postupao ni prema njegovoj želji, niti po njegovoj zapovijedi.³⁶

³⁵Let. Pon, 81, br. 66, 115. Cons. Rogatorum, 176, 227—228.

³⁶Svega tri mjeseca kasnije, reis Bego koji se, eto, već našao na slobodi, osvetio se izbatinavši negdje na pučini jednog dubrovačkog kapetana. Dotični kapetan požalio se upravitelju dubrovačkog konzulata u Tripoliju. Obaviješten o događaju, paša je Bega dao opet zatvoriti, a nakon toga ga je navodno čak i protjerao iz Tripolija. O tome je pismom obavijestio dubrovačku vladu. Acta Turcarum D 1, 15 (pismo Ali-paše)

Kad je Kazilari trebao primiti naknadu za londrottu i robu, izbio je novi problem. Naime, umiješao se mletački konzul tvrdeći da je brod otet u mletačkom moru, pa prema tome naknadu treba isplatiti njemu. Tako je stara mletačka tvrdnja opet izbila na površinu. Na koncu nije bilo drugog izlaza nego da novac ostane kod paše dok Dubrovčani tripolitskom pašaluku ne upute pismo u kojemu će još jednom potvrditi da je malteški brod otet u njihovim vodama. Tripolitski reisi upozoreni su na sadržaj bujruhdije upućene Dubrovčanima, a ako se ne budu pridržavali tog naređenja čeka ih smrtna kazna. Zaista, nakon godine 1765. kad je ova bujruhdija izdata, Dubrovčani barem u svojim lukama nisu imali problema s tripolitskim gusarima.³⁷

U razdoblju u kojemu se rješavao incident u dubrovačkim vodama, uslijedili su i napadi na dva dubrovačka kapetana u vodama Levanta. Kapetana Mata Pasabandu gusari su napali 31. kolovoza 1765, otevši mu robu u vrijednosti od 260 pjastri.

Kapetan Nikola Bronzić napadnut je nekoliko dana kasnije kod otoka Zakinthosa. U pismu paši dubrovačka vlada je predočila ova dva slučaja i detaljan popis robe i imovine kapetana i mornara koju su gusari pokrali. Tražili su da se naknada za oteto preda upravitelju njihova konzulata Hoffmanu de Hoffeu. Što se tiče sporne naknade za oteti malteški brod i robu, treba je predati predstavniku kapetana i trgovca kojemu je oteta roba pripadala. Vlada je također napomenula paši da će svakom tripolitskom reisu koji uplovi u dubrovačke vode predočiti njegovu bujruhdiju i zamolila ga je da svakom svom gusaru koji bude imao namjeru ploviti ka Dubrovniku ponovi svoje naređenje.³⁸

Uočljivo je da su Dubrovčani, nepovjerljivi prema upravitelju svoga konzulata, odstupili od prakse po kojoj su svojim konzularnim predstavnicima po potrebi slali pisma s detaljnim opisom određenog problema i dobro razrađenim uputstvom kako problem riješiti. U vrlo kratkom pismu Hoffmanu de Hoffeu Dubrovčani mu se zahvaljuju na pomoći pruženoj kapetanu Kazilariju i mole ga da preuzme robu otetu s dva dubrovačka broda, odnosno naknadu za nju. O svemu su detaljnije pisali paši da njega ne bi opterećivali. O krajnjem nepovjerenju svjedoči i činjenica da je dubrovačka vlada napisala opširno pismo upravitelju nizozemske kancelarije Abramom Curielu. Dubrovački konzul na Malti Crenna, preko kojega su obično išle pismene pošiljke za Tripoli, trebao se pobrinuti da pismo Curielu bude uručeno bez Hoffmanova znanja.³⁹

Budući da su tripolitski gusari i dalje harali po Sredozemlju, a nisu se pridržavali ni ugovora s Mlečanima, godine 1766. u tripolitskoj luci pojavile su se jedna za drugom engleska, francuska i mletačka ratna flota. Paša i mletački konzul Balović pregovarali su pet dana. Postignut je dogovor da će Tripolitanci vratiti nedavno otete brodove, a umjesto uništenih, u Veneciju će uputiti nove. Reisi koji su izazvali posljednje sukobe bit će kažnjeni. Tek kad je ugovor postignut, zapovjednik flote Nani sišao je na kopno i sastao se s pašom. Tom prilikom sastavljen je dodatak ugovoru iz 1763. Svega dvije godine kasnije ratni brodovi istih zemalja opet su se pojavili u tripolitskim vodama. U kolovozu 1768. stigla je francuska fregata, u listopadu dvije velike mletačke galije, a u studenome engle-

³⁷Acta Turcarum, D 1, 15 (pismo Ali-paše).

³⁸O napadu na kapetana Bronzića, za razliku od onoga na kap. Pasabandu, sačuvano je mnogo više detalja. Bronzića, kapetana kekje »Santissima Concessione«, napao je 3. rujna u blizini Zakinthosa tripolitski gusar Ahmed Lesci, rodom Ulcinjanin. Prebacivši se na gusarev brod, Bronzić je pokazao ferman o slobodnoj plovidbi, što na reisa nije ostavilo naročiti utisak. Pljačkajući imovinu posade na dubrovačkom brodu, gusari su u Bronzićevoj kabini pronašli nešto turske odjeće i optužili ga da je to odjeća turskih podanika koje je dao pobiti. Kapetan ih je uzaludno uvjeravao da se radi o odjeći uglednih muslimana koju su mu poklonili u znak zahvalnosti. Gusari su ga teško ranili napavši ga noževima. Vrijednost otete robe iznosila je 80 cekina. Let. Pon, 81, f. 115.

³⁹Let. Pon, 81, f. 116, 117.

ska fregata. U razgovoru s predstavnicima ovih triju zemalja paša je opet obećao da će njegovi gusari ubuduće poštivati članke ugovora o miru iako su i jedna i druga strana znale da je prisustvo stranih ratnih brodova tek nakratko obustavilo gusarske operacije.⁴⁰

Kaos u pašaluku, gdje su sve karike u hijerarhijskom lancu popucale, po svoj je prilici potaknuo neke od tripolitanskih gusara u odmetništvo. Podaci o tome sačuvani su u pismima dubrovačkog konzula u Istanbulu Curića, koji je godine 1766. boravio u Tunisu. Javljujući se dubrovačkoj vladi koncem navedene godine, Curić je svome pismu priložio i kopiju pisma od 20. studenoga 1766, koje je engleski konzul u Tripoliju uputio engleskom konzulu u Tunisu. Radilo se o tome da je tripolitanski paša sumnjao da se njegov reis Ali Arnaut »namjerava odmetnuti u pirate«. Paša je zato upozorio sve konzule u svom pašaluku, preporučujući im da informaciju proslijede dalje konzulatima na Sredozemlju. Spomenuti reis zapovijedao je manjim šambekom sa 10 topova. Napustivši Tunis početkom 1767, Curić se upravo nalazio u Navarinu kada se ondje pojavio spomenuti Ali-reis Arnaut, skriven na alžirskom šambeku kojim je zapovijedao ni manje ni više nego reis Di-klič, otpadnik rodom iz Konavala. Reis Ali, kako je sam kazao, morao je pobjeći sa svog šambeka jer se svih 50 članova posade bilo pobunilo protiv njega. Šambek je sada krstaro između Sapientze i Zakinthosa. Ova vijest prilično je uznemirila dubrovačke i francuske kapetane koji su se nalazili u Navarinu. Pored navedenoga, još jedan tripolitanski gusar a sada pirat, zapovjednik većeg šambeka s 30 topova, nalazio se u sirijskim vodama.⁴¹

Godine 1768, izbio je rat između Turske i Rusije. Pojava ruske ratne flote u Sredozemlju očekivala se sa strepnjom. Dubrovčani, primorani svojim brodovima prevoziti potrepštine za tursku vojsku, našli su se, kao što je poznato, u vrlo teškom položaju. Prema Curićevim riječima, Porta je u listopadu 1769. odlučila aktivirati ulcinjske, tripolitanske, tuniske i alžirske gusare. Koncem prosinca iste godine predstavnik Porte otplovio je jednim dubrovačkim brodom, po svoj prilici onim kap. Mata Kazilarija, u sjevernoafričke pašaluke s naređenjem da se gusarski brodovi stave na raspolaganje Carstvu. Konzul Curić uzalud je od reis-efendije pokušavao doznati nešto podrobnije o zadacima namijenjenim ulcinjskim i sjevernoafričkim gusarima. Reis-efendija bio je veoma škrt na riječima.⁴²

Za potrebe Osmanlija Tripolitanci su, za razliku od Tunizana i Alžiraca, ustupili svega dva manja broda. Gusarski brodovi odigrali su značajnu ulogu u ovome ratu. Ruska je flota, uništivši osmanlijsku sredozemnu flotu, pokušala proboj kroz Dardanele želeći izravno ugroziti Istanbul. Uz osmanlijsku artiljeriju na Dardanelima, gusarski brodovi uspjeli su je primorati na povlačenje.⁴³

Sedamdesetih godina XVIII stoljeća osiromašeni tripolitanski paša Ali Karamanli slao je svoje poslanike u sve zemlje s kojima je imao ugovore o miru ne bi li iznudio novac kojim će napuniti svoju praznu riznicu. Njegovi poslanici obišli su Nizozemsku, Englesku, Austriju, Francusku i Veneciju. Kako su tripolitanski gusari harali po Sredozemlju ne obazirući se na ugovore o miru, tripolitanski poslanici nisu svugdje nailazili na jednako dobar prijem. Poslaniku u Francusku nije uopće bilo dozvoljeno iskrcati se na francusku obalu, a dva poslanika u Veneciji nisu priznata poslanicima i Mlečani su ih nakon mjesec dana jednostavno vratili u Tripoli. Kao što se i moglo očekivati, koncem 1775, odnosno

⁴⁰R. Miccachi, *Trablus-ul-garb...*, n.d. (6), str. 96 — 98.

⁴¹Isprave 18 / 128. 3167, 46 i 47 (pisma Curića iz Istanbula).

⁴²Isprave 18 / 128. 3167, 88, 91, 94.

⁴³R. Miccachi, *Trablus-ul-garb...*, n. d. (6), str. 99. G. Stanojević, *Vijesti o Turskoj* (Pietro Buse-nello, *Notizie Turcheche*), Naučno društvo NR BIH, Grada, knj. IX, Sarajevo, 1960, str. 80. J. Matuz, *Osmansko Carstvo*, ŠK, Zagreb, 1992, str. 126.

početkom 1776. godine tripolitanski poslanik pojavio se i u Dubrovniku. Vijesti o tome zabilježene su u pismu Dubrovačke Republike novom upravitelju dubrovačkog konzulata u Tripoliju, nizozemskom konzulu Warnsmannu. Prema sadržaju pisma, Dubrovčani su tripolitanskom poslaniku iskazali posebno štovanje, pa su se nadali da će po svojem dolasku u Tripoli pred pašom iskazati svoje zadovoljstvo.⁴⁴

Polovinom 1781. godine u Dubrovniku se pojavio Sulejman Arnaut, poslanik tripolitanskog paše, koji je zahtijevao da mu se stavi na raspolaganje brod kojim bi u Tripoli prevezao drvo za gradnju novog broda, nabavljeno u Albaniji. Pored pisama tripolitanskog paše i skadarskog sandžakbega, na čijem je području drvo trebalo biti nabavljeno, Sulejman Arnaut je u Dubrovnik donio i pismo najstarijega sina Ali-paše, Hasana. Hasan, proglašen bejom 26. 8. 1773. godine, bio je u Tripoliju posebno utjecajan. Vrlo ga je smetalo to što su umjesto njegova oca glavnu riječ vodili janičari. Mnogi, koji su shvaćali da se na takav način zemlja odvlači u propast, bili su na Hasanovoj strani, a njemu je bilo jasno da jedino uz pomoć novca može vrbovati ljude koji će mu pomoći da umanjí vlast janičara. Tako je, poput janičara protiv kojih se borio, i sam počeo poticati gusarenje kao najbolji izvor prihoda. Radio je na novačenju gusara i na kupovini i gradnji novih brodova. Od 1780. godine tripolitanska gusarska flota počela se opet obnavljati. Činjenica da je Sulejman Arnaut uz pismo Ali-paše donio i Hasanovo pismo navodi na zaključak da je nabavka drveta u Albaniji, uz korištenje dubrovačkih usluga, bila upravo njegova ideja.⁴⁵

Dubrovačka vlada koja je vrlo dobro znala da je tripolitanski pašaluk trenutačno u lošim odnosima s većinom zemalja Zapada, ocijenila je da bi bilo isuviše riskantno udovoljiti zahtjevu Tripolitanaca. Reakcija Sulejmana Arnauta na ovakvu odluku bila je više nego burna. Odbio je primiti dar i pismo za pašu. Spremajući se na put u Albaniju zaprijetio je da će o njihovoj neljubaznosti obavijestiti i skadarskog sandžakbega i tripolitanskog pašu. Da ga preduhitre, Dubrovčani su na najbrži mogući način uputili pismo s objašnjenjem skadarskom sandžakbegu iz čijeg se odgovora dalo zaključiti da mu do cijele stvari nije odviše stalo. Uklonivši tako moguće neugodne posljedice s te strane, vlada je morala pronaći rješenje da se izbjegnú neugodnosti od strane Tripolitanaca. U Tripoli je zato hitno upućen Vlaho Pasquali, koji je ondje morao stići prije Arnauta. Dubrovačka vlada molila je za razumijevanje, a Vlaho Pasquali otvoreno je iznio činjenicu da su Tripolitanci u vrlo lošim odnosima s mnogim europskim zemljama, pa bi u takvoj situaciji suradnja Dubrovnika ovakve vrste značila kršenje njegova neutralnog statusa koji podržava sam sultan. Brod s drvom za gradnju gusarskog broda lako bi mogli presresti napuljski ili malteški gusari, najljući neprijatelji Tripolitanaca, što bi izazvalo mnogo problema, budući da u Dubrovniku djeluju i malteški i napuljski konzul. Dakle, odbijanje zahtjeva je samo nužda, a nikako želja Dubrovčana. Prokušana kombinacija dara s laskavim i poniznim riječima, kroz koje se u ovom slučaju diskretno provlači i spomen sultana čijoj zaštiti zahvaljujući Dubrovnik postoji i opstaje, opet je urodila plodom. Zacijelo je pomoglo i pismo preporuke velikog vezira, nedavno upućeno Ali-paši, jer kako je tripolitanska gusarska flota slabila, a pašaluk zapadao u krizu, tako je Ali-paša bio spremniji povinovati se naređenjima koja su stizala s Porte. U ožujku 1782, Vlaho Pasquali vratio se uspješno obavljena posla donoseći pisma Ali-paše i Hasana. Obojica su bili zadovoljni znacima prijateljstva koje su im Dubrovčani iskazali i tvrdili su kako im nije bilo drago čuti da se njihov zahtjev za ustupanje broda kosi s dubrovačkim zakonima i da ih je čak mogao i ugroziti. Shodno tome, zažalili su što su poslali Sulejmana, tvrdeći da ništa slično od Dubrovčana više neće tražiti.⁴⁶

⁴⁴R. Miccachi, *Trablus-ul-garb...*, n. d. (6), str. 99, 101. *Let. Pon*, 105, br. 5.

⁴⁵Isprave 18 / 186. B 1 / 108, 109. *Acta Turcarum*, D 1, 7 (pismo Hasana Karamanlije).

⁴⁶*Let. Pon*, 112, br. 70 — 73. *Acta Turcarum*, 2454 i 2455 (pisma Ali-paše i Hasana Karamanlija).

Još jedan potez Ali-paše tijekom 1783. godine pokazao je da i dalje želi izbjegavati sukobe s Dubrovnikom. O prijateljskom postupku Ali-paše izvijestio je nizozemski konzul, odnosno upravitelj dubrovačkog konzulata u Tunisu, Nysen. Naime, jedan tuniski gusar zaplijenio je dubrovački brod, ostavio ga u Tunisu i opet otplovio. U Tripoliju se zaustavio da se opskrbi vodom. Kad je Ali-paša čuo da se radi o gusaru koji je upravo zaplijenio dubrovački brod, odmah ga je dao otjerati. Dubrovačka vlada pisala je u studenome 1783. konzulu Warnsmannu moleći ga da se zahvali tripolitanskom paši.⁴⁷

Dubrovnici su i dalje izbjegavali kontakte s tripolitanskim vlastima. Iako je i tripolitanska gusarska flota bila u prilično lošem stanju, gusari su ipak, podržavani od članova divana, a kasnije i od pašina sina Hasana, i dalje bezobzirno pljačkali ne štedeći brodove zemalja koje su plaćale mir s Tripolijem. Takva situacija odvrćala je trgovačke brodove od tripolitanskih luka. Opasnost od nomadskih plemena, koja su se bunila i odbijala plaćati džizju, odnosno glavarinu čim bi se osjetilo da pašama izmiče vlast iz ruku, umanjivala je kopneni promet robama, koji se uglavnom obavljao karavanama.

Kako je tripolitanski pašaluk imao sve više neprijatelja, tako su i Dubrovčani nastojali imati što manje posla s Ali-pašom strepeći za svoju neutralnost. Nikakvih kontakata nije bilo do godine 1786, kad je u Tripoli upućen poslanik Pero Kristić⁴⁸, nakon čega je nastupila šestogodišnja šutnja. Godine 1788. nizozemski konzul Warnsmann bio je protjeran iz Tripolija zbog spora koji je izbio kad je tripolitanski poslanik vrlo neljubavno dočekan u Nizozemskoj. Poslove nizozemskog konzulata tada je preuzeo mletački konzul. Warnsmann se vratio 1789. godine, a Republici se obratio tek 1792. Naime, početkom navedene godine Ali-paša je namjeravao iznova uputiti poslanika u Dubrovnik. Da se to spriječi trebalo je podmititi pašu, pa je Warnsmann tražio novac. U svibnju 1792. dubrovačka vlada uputila mu je 1000 pjastru. Koncem lipnja Warnsmann se opet obratio Republici pismom pisanim prilično oštrim tonom. Radilo se o tome da je bio zgranut nad mizernom sumom koju su mu doznacili, jer mu je, po njegovoj pojmi samo za pašu trebalo 2000 pjastru, za državnog tajnika 300, a za neimenovanu osobu preko koje je namjeravao djelovati na pašu još najmanje 300 pjastru, što ukupno ne premašuje sumu koju bi vlada morala utrošiti na tripolitanskog poslanika. Iako od vlade nije dobio odgovora, Warnsmann je, odgovarajući pašu od slanja poslanika, potrošio 2000 pjastru, ne računajući doznacenih 1000, o čemu je u rujnu 1793. obavijestio Republiku. Nezahvalni Dubrovčani pozvali su ga na odgovornost, jer je potrošio novac bez njihova odobrenja, što je dubrovačkim konzularnim predstavnicima inače bilo strogo zabranjeno. Na koncu, ipak su zaključili da će mu nadoknaditi trošak imajući u vidu njegovu čestitost.⁴⁹

Koncem 80-ih godina jačala je netrpeljivost između Hasana, Ahmeda i Jusufa, trojice Ali-pašinih sinova. Hasan je bio sve omiljeniji, a većina stanovništva smatrala je da će se pod njegovom vlašću stanje u Tripoliju poboljšati. Koristeći takvu klimu, Ahmed, a poseb-

⁴⁷Let. Pon, 116, br. 90.

⁴⁸Šutnja je bila prekinuta 1786. godine, kad je na brodu dubrovačkog kapetana Nika Filadelfija mornar Pero Kise u samoobrani ubio tripolitanskog trgovca. Kako je obitelj ubijenog tražila da se počinitelj kazni, što je automatski sve dubrovačke podanike dovodilo u opasnost, u Tripoli je upućen Pero Kristić. Dubrovački poslanik uspio je dokazati da je Kise ubio u samoobrani pa je time bio oslobođen plaćanja krvnine za umorstvo. Međutim, dok se u Tripoliju pregovaralo, obitelj ubijenog je, zajedno s razjarenom masom, u Bengaziju napala kapetana Marka Bjelana koji je bio primoran isplatiti 1000 zermabu cekina (zerimahhub cekini su zlatnici vrijedni 25 pjastru) kako bi spasio goli život. Pero Kristić je ostavio izvanredan utisak na obitelj Karamanlija, što će Republici kasnije biti od velike koristi. B. Korkut, Arapski dokumenti u Državnom arhivu u Dubrovniku, Orijentalni institut u Sarajevu, knj. 1, sv. 1, Sarajevo, 1961, Str. 123—125. Let. Pon, 119, br. 103.

⁴⁹Let. Pon, 127, br. 78. Let. Pon, 129, br. 2. Isprave 18 / 55. 3194, I, 46.

no najmlađi brat Jusuf, ambiciozan i okrutan, uvjerali su oca da Hasan planira svrgnuti ga s vlasti. Otvoreni sukob je započeo kad je Jusuf u majčnim odajama i u njenu prisustvu ubio Hasana, nesuđena pašu Tripolija. Ali-paša, umoran od svega, nije ništa poduzimao. Deset dana kasnije proglasio je srednjeg sina bejom. Jusuf koji je nakon počinjenog umorstva pobjegao, počeo je polovicom 1791. s opsjedanjem grada. Početkom 1792. godine Ali-paša nije imao drugog izlaza do da raspiše nagradu za onoga koji će mu donijeti sinovljevu glavu. Jusufova opsada potpuno je blokirala život u gradu. Imućniji žitelji Tripolija, tzv. uglednici, imali su, obzirom na dobra kojima su raspolagali, najviše razloga za strahovanje. Odlučili su se na očajnički potez uputivši peticiju sultanu od kojeg su zahtijevali da pošalje vojsku i u ovome pašaluku konačno zavede red i mir. Peticija je dospjela u ruke sultana Selima III, odlučna da Carstvu vrati stari sjaj. Međutim, on je ipak oklijevao upustiti se u takav poduhvat, jer je zapravo trebalo iznova osvojiti tripolitanski pašaluk. Na scenu je stupio Ali Burgul, rodod iz Alžira, inače brat zamjenika admirala osmanlijske flote. Ponudio je da će uz manju materijalnu potporu sam organizirati osvajanje Tripolija. Sultan se složio i Burgul je uskoro formirao flotu od osam manjih brodova s posadom sastavljenom od samih besposličara željnih pljačke. U srpnju 1794. flota se pojavila pred tripolitanskom lukom. Otpora gotovo da i nije bilo, jer su žitelji bili već dovoljno iscrpljeni Jusufovom opsadom, a strahovali su da će sada, blokirani i s mora, biti potpuno odsječeni. Obitelj Karamanlija bila je primorana pobjeći u Tunis, a Burgul se proglasio tripolitanskim pašom izvjesivši na palači crvenu osmanlijsku zastavu sa zlatnim polumjesecom umjesto zastave Karamanlija.⁵⁰

Dolaskom Burgula na vlast, a ta vlast nije dopirala izvan zidina grada Tripolija, situacija se nije poboljšala. Prije svega, duboko prezirući kršćane, novi tripolitanski paša uspio je gotovo do kraja uništiti ionako već krhke odnose sa zemljama koje su s Tripolijem imale ugovor o miru. Njegov odnos nije bio ništa bolji ni prema Alžiru, a pogotovo Tunisu, čiji je paša pružio utočište Karamanlijama. Na Burgulovoj strani ostali su bukvalno samo oni koji su potpisali peticiju sultanu, pa su se pribojavali povratka Karamanlija. Osim toga, od trenutka kad je njihov otac svrgnut s vlasti, braća Ahmed i Jusuf Karamanli, potpomognuti od tuniskog paše, pokušavali su iznova osvojiti grad Tripoli. Važna je i pomoć koju je Karamanlijama pružala zajednica Židova nastanjenih u Tripoliju, a od kojih je Burgul prijetnjama pokušavao iznuditi pomoć od 60 000 cekina. Skupina Židova pokušala je početkom 1795. Karamanlijama omogućiti ulazak u grad podmitivši čuvaru kapija. Na koncu su ipak raskrinkani, a Burgul ih je dao pogubiti na najbrutalniji način. Giovanni Gisberto Kaupe, nizozemski vicekonzul koji će uskoro zamijeniti Warnsmana, pisao je Poupelquiesu, dubrovačkom konzulu na Malti, i zadužio ga da javi dubrovačkoj vladi kako dubrovački pomorci ne smiju na svoje brodove ukrcavati oružje i municiju za račun Karamanlija. Novi tripolitanski paša prijetio je Warnsmanu da pomorci njegove nacije ne smiju pristati na prijevoz oružja. Neki Sulejman Mosco koji je bio angažiran od Ali-paše Karamanlija da nabavlja oružje i prosljeđuje ga Ahmedu i Jusufu, upravo je u to vrijeme boravio na Malti, o čemu svjedoči i dubrovački konzul.⁵¹

Svega dva mjeseca kasnije Burgul je počinio kobnu grešku pokušavši osvojiti tuniski otok Džerbu, nakon čega ga je otjerala tuniska vojska a Karamanlije su opet preuzeli vlast. Drugoga veljače Ahmed-paša se obratio Dubrovčanima obavještavajući ih da je »preuzeo kraljevstvo svojih djedova i sinova« i da očekuje njihov odgovor. Pobjavivši se da bi Ahmed-paša mogao poslati svoga poslanika ako ne reaguju na vrijeme, Dubrovčani su odmah stupili u kontakt s Warnsmanom koji se nalazio u Livornu. Dubrovački konzul

⁵⁰R. Miccachi, *Trablus-ul-garb...*, n. d. (6), str. 111 — 113, 117 — 122.

⁵¹Isto, str. 127 — 129. *Isprave* 18 / 92. 3131, 55.

u Livornu Branca, trebao mu je dati 300 cekina, koji su preko nizozemskog vicekonzula u Tripoliju Kaupea morali što prije doći u ruke paši. Tom prilikom Warnsman je za nagradu za pomoć koju je pružao dubrovačkim pomorcima dobio od Republike 50 cekina.⁵²

Ahmed II Karamanli, novi tripolitanski paša koji je izgleda bio razborit i sposoban, vladao je svega šest mjeseci.

SUKOB DUBROVČANA S JUSUF-PAŠOM KARAMANLIJEM 1796—1805.

Jusuf Karamanli proglasio se tripolitanskim bejom godine 1795, nakon što je po kratkom postupku iz Tripolija protjerao starijega brata Ahmeda. Ugledni stanovnici grada preuzeli su na sebe djelovanje na sultana kako bi Jusufa i službeno priznao. U tom smislu za pomoć su se obratili tuniskom paši, kao i francuskom konzulu koji će se obratiti svome kolegi u Istanbulu.

Iste godine Jusuf je kitnjastim riječima obavijestio dubrovačku vladu da je preuzeo vlast u Tripoliju. Prema preporuci upravitelja dubrovačkog konzulata Warnsmana, koji se tada nalazio u Livornu, vlada je odobrila 500 mletačkih cekina koje uz čestitku treba predati novome tripolitanskom paši, a 175 cekina, koje su Dubrovčani bili uputili Warnsmanu da ih razdjeli među ministrima Ahmed-paše, sad je trebalo darovati novim Jusufovim ministrima. Warnsmanu je otprije bila odobrena i suma od 200 cekina koje je dubrovačka vlada obećala Ahmedu povrh već obećanih 300 cekina. Vlada je preporučila Warnsmanu da tu sumu ipak preda Ahmedu, sada sandžakbegu Bengazija, jer je dosta dubrovačkih brodova zalazilo u tu luku, a osim toga, računala je i na mogućnost da Ahmed jednom povрати vlast.⁵³

Kako je državna riznica bila potpuno prazna kad je stupio na vlast, Jusuf paša dao se doslovno na iznuđivanje novca koristeći se ucjenama i najbeskrupuloznijim metodama. Španjolci su mu odmah uputili 12 000 pjastru, s tim da će prilikom obnavljanja ugovora platiti još i više. Mlečani su za dvije godine unaprijed platili svoje pravo eksploatacije soli. Za svega tri godine Jusuf je uspio skupiti 320 000 pjastru i dao se na obnovu fortifikacija i jačanje vojske i flote, jer je obzirom na svoje postupke morao računati na neprijatelje. U kratkom roku obnovio je zidine, a pogotovo dio okrenut prema moru gdje je postavio 70 topova. Njegova vojska uskoro je imala 10 000 konjanika i 40 000 pješaka. Kad je stupio na vlast tripolitanska flota je imala pet ili šest loših brodova, a godine 1805. sastojala se od dvije fregate sa 28 i 16 topova, te od devet manjih brodova s ukupno 59 topova. Tripolitanci su naoružavali po potrebi još šest trgovačkih brodova. Zapovjednik flote bio je engleski renegat Peter Lyle, sada Murat-reis. Jusuf je uživao punu podršku naroda.⁵⁴

Zanimljive informacije o Jusufu Karamanliju i tripolitanskom pašaluku dao je i Dubrovčanin Jakov Kristić koji se godine 1796. našao u Tripoliju. Prema njegovim riječima, Jusuf je od europskih zemalja koje su posjedovale ugovor o miru iznuđivao nove sume novca, pozivajući se na to da su visine tih suma većinom određene u doba njegovog pra-djeda Ahmed-paše. Nadalje, bila je opće poznata činjenica da su Španjolci prednjačili u darivanju paša Tunisa, Alžira i Tripolija, pa su ovi, polakomivši se, povećavali svoje zaht-

⁵²R. Miccachi, *Trabulus-ul-garb...*, n. d. (6), str. 127 — 129. B. Korkut, *Arapski dokumenti...*, n. d. (48), str. 125 — 127. *Let. Pon*, 130, br. 23. *Consilium rogatorum*, 202, f.35' — 36', 38' — 39.

⁵³B. Korkut, *Arapski dokumenti...*, n. d. (48), str. 129, 130. *Let. Pon*, 130, br. 81, 90.

⁵⁴R. Miccachi, *Trabulus-ul-garb...*, n. d. (6), str. 134.

jeve i prema drugim zemljama. U posebnoj milosti tripolitanskog paše pored Španjolaca bili su i Francuzi, koji su mu uputili tkanine i skupocjeni namještaj u vrijednosti od 50000 srebrnih lira, te Englezi, manje zbog dara, a više zbog toga što se njihova ratna flota upravo nalazila u Sredozemlju. Jusuf je Švedskoj objavio rat i prije nego što je istekao rok za isporuku novca koji je zatražio. Gusari su se odmah dali na posao i uskoro dovukli jedan švedski snow. Kod sklapanja mira i brod i teret ostali su u vlasništvu paše, a švedska vlada trebala mu je isporučiti dogovorenu sumu novca u roku od šest mjeseci. Rat je bio objavljen i Dancima. Gusari su dovukli dva danska broda s teretom. Paša je terete zadržao, a jedan brod je uspio prodati. Dubrovački konzul javljao je s Malte koncem 1796. godine da je doplovila danska fregata, a stići će ih još nekoliko. Namjera Danaca bila je bombardirati Tripoli i primorati pašu na obnavljanje ugovora. Nakon pomorske bitke u kojoj su Tripolitanci izvukli deblji kraj, mir je sklopljen, a paša je opet izvukao veliku korist. Danski konzul izbrojio je odmah 13 000 peča, a u roku od šest mjeseci paša je očekivao još 50 000 peča. Postupak prema Napulju prema Kristićevim riječima, posebno je ukazivao na pašinu beskrupuloznost. Naime, kralju je dao na znanje da je voljan produžiti ugovor o miru s Napuljem. Na račun te izjave od napuljskog je konzula dobio 3000 peča odmah, a 20 000 kasnije. Odmah nakon toga gusari su skinuli zastavu s napuljskog konzulata objavivši rat. Počeli su plijeniti napuljske brodove, jer Jusufova je računica bila sasvim jasna: uhvaćeni napuljski brodovi donijet će mu veću korist od bilo kakve sume novca koji ipak nije mogao unedogled izvlačiti. Što se članova divana tiče, oni nisu bili ništa bolji od paše. Od straha pred okrutnim vladarom mislili su samo na to kako će zadovoljiti njegove ambicije.⁵⁵

Događaji koji su se počeli redati od polovine 1796. godine pokazali su da se i Dubrovačka Republika našla u žrvnju Jusufove nezajajljivosti. Prve vijesti o Jusufovim namjerama donio je kap. Kristo Lalić. Koncem svibnja navedene godine, na 10 milja udaljenosti od rta Santa Maria, ovaj kapetan susreo se s tripolitanskom martinganom. Reis ga je pozvao k sebi, a onda se zajedno s njim prebacio na dubrovački brod. Porazgovaravši nasamo s Lalićem u njegovoj kabini, reis mu je rekao da prema nalogu paše ne mora poštivati sultanov ferman o slobodnoj plovidbi, a prvi dubrovački brod s bogatijim teretom na koji naiđe, dužan je dovući u Tripoli. Budući da je Lalićev brod prevezio sol, gusar ga nije smatrao naročitim plijenom, pa ga je na koncu oslobodio. Prema njegovim riječima, paša je bio uvrijeđen što mu dubrovačka vlada nije uputila poslanika kad je stupio na vlast, a dva tovara građevnog drveta, kako je ocijenio reis, izgadila bi sve nesuglasice.⁵⁶

Uvjereni da paša još nije primio novac koji su mu uputili, Dubrovčani su se obratili Warnsmanu zatraživši od njega izvještaj. Istovremeno, obratili su se i svom konzulu u Istanbulu Fredericu Kiriku da na Porti nabavi pismo preporuke za tripolitanskoj pašu. Međutim, dvadesetak dana nakon slučaja s kap. Lalićem, tripolitanski gusari ostvarili su svoje prijetnje. Devetnaestog lipnja 1796, šezdesetak milja od Malte, tripolitanski reis Šaban zaplijenio je dubrovačku kekju »Madonna di Loreto e Santa Barbara« kapetana Boža Boškovića, koji je plovio iz Soluna za Livorno. Na brodu je bilo pet putnika, odnosno jedna francuska obitelj i bivši dubrovački konzul u Solunu Jakov Kristić koji je, upravo oslobođen te dužnosti, brodom kap. Boškovića napuštao mjesto službovanja. Jakov Kristić bio je sin Pera Kristića, dubrovačkog poslanika u Tripoliju godine 1796 (vidi bilješku 48). Prebacivši se na gusarev brod, dubrovački kapetan uzalud je reisu pokazivao ferman o plovidbi. Reis ga nije priznao ponovivši već poznati nalog paše. Dolaskom u Tri-

⁵⁵Isprave 18 / 155. 3194 / V, 2 (raport Kristića o Jusufu Karamanliju).

⁵⁶Let. Pon. 131. br. 80.

poli, Bošković i Kristić stupili su pred pašu zajedno s novim upraviteljem dubrovačkog konzulata Giovannijem Kaupeom i francuskim konzulom Gysom koji se paši htio zahvaliti što je francuska obitelj koja se nalazila na dubrovačkom brodu, odmah oslobođena. Zahvaljujući sjećanju na Pera Kristića Jusuf-paša je odmah pristao pustiti brod i osloboditi kapetana i posadu s tim da će zadržati teret. Međutim, kad mu je Jakov Kristić izbrojio 1100 peča i predao osam topova s dubrovačkog broda, odrekao se i tereta. Potom je iz knjige svoga pradjeda Ahmed-paše nazočnima pročitao kako su se Dubrovčani, da bi održali mir s Tripolijem, godine 1744. obavezali svake druge godine slati 8000 talira, a svake godine drvo za gradnju jednog broda. Izgovorivši tako što traži od Republike, paša je prvo imao namjeru zadržati Kristića dok iz Dubrovnika ne stigne poslanik s drvetom i novcem, a onda je odustao od te zamisli i proglasio ga svojim poslanikom koji će zastupati njegove interese pred dubrovačkom vladom.⁵⁷

Imenovavši Kristića svojim poslanikom, Jusuf-paša mu je dao pismo za dubrovačku vladu i sprovedno pismo u kojemu traži od sjevernoafričkih gusara da ga ne ometaju na putu. U pismu vladi paša je iznio svoje zahtjeve i zaključio da će njegovi gusari nastaviti plijeniti dubrovačke brodove ako se u roku od šest mjeseci u Tripoliju ne pojavi dubrovački poslanik. Koncem lipnja 1796. Kristić je napustio Tripoli, a svega mjesec dana kasnije, iako je Dubrovčanima dat rok od šest mjeseci, tripolitsanski gusari napali su kod Malte brod kap. Vicka Pulitike i odvucli ga sa sobom. Zahvaljujući molbama upravitelja dubrovačkog konzulata Kaupea, Pulitika je oslobođen, ali prije toga gusari su njegov brod potpuno opljačkali a paši je morao predati svih šest topova koje je na brodu imao.⁵⁸

Senat je u međuvremenu pokušavao pronaći logičan razlog na kojemu bi Jusuf mogao temeljiti svoje pretenzije. Prema kratkoj analizi dosadašnjih odnosa s Tripolijem, godine 1744, na koju se Jusuf pozivao, dubrovački poslanik Dimitri tadašnjem je paši predao 8000 reala, pa se pretpostavljalo da je taj iznos zabilježen kao suma koju će Dubrovnik plaćati Tripoliju svake druge godine. Osim ovog klimavog zaključka, nije se ništa više uspjelo dokučiti, kao što se nije moglo doći ni do uzroka pašinih zahtjeva za građevnim drvetom, koje je prvi put Tripoliju isporučeno tek godine 1751.

Republika je odlučila obratiti se Istanbulu još jednom pišući Kiriku da zatraži novo pismo preporuke. U kolovozu 1796. u Tripoli je upućen kap. Miho Milković kao dubrovački poslanik. Stigavši na odredište, odmah je stupio u kontakt s Kaupeom i francuskim konzulom Gysom, od kojega su Dubrovčani i dalje očekivali pomoć. Potom je zatražio audijenciju kod paše, ali tek nakon što je njegovim ministrima razdjelio 200 peča ne bi li ih barem dijelom pridobio. Paša je ostao pri svojim zahtjevima i nakon što je pročitao pismo Dubrovčana u kojemu tvrde kako su toliko siromašni da su samo Božjim čudom uspjeli skupiti novac za novi dar. Radilo se o 1000 peča u gotovu novcu i još 300 u tkaninama koje je Milković nabavio na Malti. Jusuf je, što je karakteristično za njega, više puta mijenjao odluke, koje su bile čas povoljnije, čas manje povoljne za Dubrovnik. Na koncu, odlučujuću ulogu odigrala su čak tri sultanova fermama, nakon kojih je zaprijetio da će prijateljstvo s Dubrovčanima biti zauvijek izbrisano ako se ikada više obrate Porti u pitanju odnosa Republike i Tripolija. Milković je pokušao izgaditi stvari tvrdeći da je njegova vlada bila primorana na ovaj korak budući da su gusari napadali dubrovačke pomorce prije isteka roka od šest mjeseci. Jusuf-paša je sad pokušavao primorati Milkovića da piše Kiriku u Istanbul kako su nesuglasice izgladene. Dubrovački poslanik zahtijevao

⁵⁷Let. Pon, 131, br. 81. Isprave 18 / 168. 3229, 82. Isprave 18 / 155. 3194 / I, 52 i V, 1 (Kristićevi izvještaji).

⁵⁸B. Korkut, *Arapski dokumenti...*, n. d. (48), str. 131. Let. Lev, 108, f. 19 — 20, 43 — 47', 49, 49'. Acta Turcarum, D 1, 22 (pismo Jusuf-paše Republici).

je da se u tom slučaju preinači pismo Republici. Milković je napustio Tripoli neobavljena posla, a izgledalo je da je situacija sada još i gora. Pišući Republici s Malte, opisao je Jusufa kao derana koji se na trenutak primiri kad dobije dar, a onda sve krene ispočetka.⁵⁹

Otprilike četiri mjeseca nakon povratka Milkovića, u kolovozu 1797, u Tripoli je upućen novi dubrovački poslanik Antun Brbora. Dubrovčani su ovom prilikom ostali bez značajne potpore francuskog konzula u kojega su imali više povjerenja nego u upravitelja svoga konzulata Kaupea. Francuski konzul odbio je primiti njihov dar, a iz njegova pisma je vidljivo da se želi ograditi od svega, jer je shvatio da mu uloga u sporu ovakvih razmjera može samo naškoditi. Zato je i pisao Republici da je nizozemski konzul Kaupe sposoban čovjek kojemu pomoć nije potrebna. Shvativši poruku umotanu u preljubazne riječi, dubrovačka vlada neće se više obraćati ovome konzulu.⁶⁰

Koncem 1797. Kaupe je javljao da je Jusuf-paša naložio da mu se donese dar, obećavši da će odustati od svojih pretenzija. U studenome 1797, kad je pisao ovo pismo, Kaupe je preko dubrovačkog kapetana Stijepa Mardinija primio 500 peča za troškove. Dajući na znanje vladi da je ta suma nedovoljna, pisao je kako više ne može pokrivati troškove dubrovačkog konzularnog predstavnništva, budući da se dubrovački brodovi u Tripoliju sada rijetko pojavljuju. Na koncu, obavijestio je vladu o Židovu Leonu Farfari, vrlo naklonjenom Republici i jednome od rijetkih za kojega bi se moglo reći da je blizak Jusuf-paši. I Kaupe je, dakle, posustajao, a činjenica je da je kao konzularni predstavnik Republike, koja je trenutačno u veoma lošim odnosima s Tripolijem, mogao samo štetiti interesima svoje nacije.⁶¹

Pismo koje je donio Brbora bilo je pravi šok nakon pašina obećanja da će odustati od zahtjeva. Naime, sad je tvrdio da mu Dubrovčani za tri protekle godine »duguju« 8000 talira i drvo za gradnju tri broda. Ako u roku od 5 mjeseci ne isplate dug, njegovi će gusari nastaviti plijeniti dubrovačke brodove. Ne gubeći vrijeme, vlada je koncem veljače 1798. sastavila pisma za velikog vezira, kapudan-pašu, njegova čehaju, odnosno zastupnika, reis-efendiju i dragomana Porte (službeni Portin prevodilac), koje sa suzama u očima moli da pomognu najstarijem tributaru. Troškovi za Jusuf-pašu već su preveliki za siromašnu Republiku, a propadne li njeno pomorstvo, propast će i ona.⁶²

U međuvremenu, prema nalogu Jusuf-paše, dubrovačkim kapetanima u Tripoliju oduzimali su se čamci i topovi. Navodno su negdje na Levantu dva dubrovačka mornara opljačkala nekog Tripolitanca. Jusuf-paša je naredio Kaupeu da smjesta nadoknadi štetu. Iako je tvrdio da nije ni nadležan ni odgovoran na koncu je ipak morao popustiti pred ucjenama i isplatiti 150 peča (po osam reala), nadajući se da će dubrovačka vlada obavijestiti konzula Brancu u Livornu da mu nadoknadi trošak. Potaknuta Kaupeovim žalbama na velike troškove, vlada mu je uputila i 100 peča na dar.⁶³

Dubrovački konzul u Istanbulu bio je vrlo djelotvoran. Već u svibnju 1798. Dubrovčani su imali u rukama sultanov hatišerif (sultanovo naređenje posebnog značaja). Pored toga, kapudan-paša sastavio je bujruddiju koju će Jusuf-paši odnijeti njegov čovjek Ismail-aga. Primivši hatišerif, dubrovačka vlada uputila je u Tripoli novog poslanika, dra-

⁵⁹Let. Pon, 131, br. 131. Let. Lev, 108, f. 83' — 84'. Isprave 18 / 155. 3194 / V, 4, 6 (pisma Milkovića), 7 (pismo Kaupea), 8 (pismo Republike Kiriku), 14 (Milkovićev izvještaj), 32 (rasprava o uzroku pretenzija Jusuf-paše). Isprave 18 / 168. 3229, 86/.

⁶⁰Let. Pon, 132, br. 130, 131. Isprave 18 / 155. 3194 / V, 12 (pismo francuskog konzula Gysa).

⁶¹Isprave 18 / 155. 3194 / V, 13 (pismo Kaupea).

⁶²Let. Pon, 133, br. 25. Let. Lev, 109, br. 4 — 9.

⁶³B. Korkut, Arapski dokumenti..., n. d. (48), str. 133 — 137. Isprave 18 / 155. 3194 / V, 18, 19.

gomana Nika Radelju. Radelja neće ići u audijenciju paši sve dok Ismail-aga ne stigne u Tripoli da Jusufu uruči bujrukdiju. Tek ako se pokaže da sadržaj bujrukdije nije djelovao na pašu, Radelja će mu predočiti i hatišerif. Dubrovački poslanik trebao je pašinim ministrima razdijeliti 300 peča, a paši darovati 1000 peča.⁶⁴

Čekajući Ismail-agu s bujrukdijom, Radelja je tijekom lipnja, srpnja i kolovoza prolazio kroz zaista teške trenutke. Pašini doušnici već su sumnjali da on očekuje neko pismo iz Istanbula. Osjećaj tjeskobe povećale su i vijesti o francuskoj opsadi Malte. Imajući mnogo vremena za razmišljanje, Radelja više nije znao što je gore, otići sam paši ili čekati Ismail-agu i ići s njim. Vladi je pisao »... ja se strašim da ću gore proći s Ismail-agom, nego sam, namjesti imat vodu samnom, imačuje suproč meni«. Pored navedenoga, Radelja nije imao povjerenja u Kaupea ocjenivši ga kao dobrog i poštenog, ali i plitkog i strašljivog. Zato je savjetovao vladi da mu piše našim jezikom, što je ona i učinila obavještavajući ga da je u srpnju stigao poslanik Jusuf-paše s novim prijetećim pismom. Jusuf je tvrdio da je tripolitski pašaluk s punim pravom prije osamnaest godina zatražio tovar drveta, koji Dubrovčani nisu poslali.⁶⁵ Ako drvo ne upute sada, gusari će plijeniti dubrovačke brodove i nanositi im najveću moguću štetu. Paša je uputio Republici i detaljan popis potreština za gradnju šambeka od 24 topa s precizno navedenim brojem dasaka i rebara određene veličine, kao i određenim brojem željeznih klinova i ostalih željeznih dijelova potrebnih za gradnju broda. Razumljivo je da Dubrovčani nisu mogli pristati na ovaj zahtjev koji bi kratkoročno zaustavio sukob jer pristanak bi značio da su se složili s pašinim pretenzijama.⁶⁶

Sredinom kolovoza 1798. stigao je Ismail-aga i Jusufu uručio bujrukdiju. Što se Radelje tiče, Jusuf ga nije htio primiti, kao što nije htio primiti ni hatišerif, tvrdeći da i bez toga zna što Porta hoće. Na koncu, između Radelje i Jusufa posredovao je Farfara. Tripolitski paša poručivao je da neće nanositi štetu Dubrovčanima ako je to sultanova želja, ali to nije dovoljno. Sigurnost dubrovačkih brodova ovisit će o tome koliko će dubrovačka vlada »mariti za njega«. Predlagao je Radelji da se dogovore oko određene sume novca, na što je ovaj odvratio da za to nema ovlaštenja svoje vlade. Na koncu, pred odlazak, Radelja je dobio pismo Jusuf-paše za Republiku. Izgledalo je da se odrekao novca, ali i dalje je uporno zahtijevao drvo iako je u pismu sam naveo da kapudan-paša zahtjev za drvom ne smatra zakonitim. Tvrdio je da je izvijestio Portu kako se neće odreći onoga što mu po zakonu pripada, a Dubrovčanima je savjetovao da se ubuduće klone dodijavanja Porti i davanja lažnih izjava. Radelja je bio nezadovoljan, a Farfara je komentirao da paša ne želi zlo Dubrovčanima (!), već mu je namjera držati ih u napetosti i izvlačiti iz toga korist. Za stanovnike tripolitskog pašaluka Jusuf-paša je bio posljednja nada, osoba koja će zavesti red u zemlji. Metode kojima je namicao novac, hranu, topove, brodove i ostalo nisu ih se ticale. U doba njegove vladavine bilježi se pravi val doseljavanja Židova iz ostatka sjeverne Afrike i Italije jer im je bio posebno naklonjen i pružao im potpunu zaštitu.⁶⁷

Nakon primitka pisma Dubrovčani se nisu obratili ni Kiriku, niti Porti. Nisu bili voljni slati u Tripoli ni drvo, ni poslanike, ni darove, niti novac. Vjerovali su da će hatišerif i

⁶⁴Let. Pon, 133, br. 85. Isprave 18 / 155. 3194 / V, 16 (bujrukdija kapudan-paše).

⁶⁵Radi se o godini 1782, kad su Dubrovčani odbili zahtjev Sulejmana Arnauta i tom prilikom u Tripoli uputili Pera Kristića.

⁶⁶Isprave 18 / 155. 3194 / V, 20, 22, 23 (pisma Nika Radelje), 30 (popis potreština za gradnju šambeka koji je Jusuf-paša uputio Republici).

⁶⁷Isprave 18 / 155. 3194 / V, 26 (pismo Radelje). Acta Turcarum, 2265 (pismo Jusuf-paše Republici)

bujruhdija kapudan-paše ipak stišati Jusufove strasti, bez obzira na sadržaj njegovog pisma. A Jusuf, budući da u očekivanome roku nije dobio dar, odlučio se sam pobrinuti za njega. Polovicom 1799. godine pozvao je Kaupea i objavio mu da od Republike očekuje dijamantni prsten, što će potvrditi prijateljske odnose. Upozoren da bi odbijanje moglo imati teške posljedice, svakako skuplje od dijamantnog prstena, Kaupe je od Nikole Matkovića, kapetana pulake »Madonna del Rosario«, posudio 300 peča o čemu je pisao vladi obavještavajući je istovremeno da odlazi u Nizozemsku. Mijenjat će ga A. Zucket, koji je inače bio upravitelj kancelarije nizozemskog konzulata. Pored ovog novog troška, Senat još uvijek nije bio namirio dug od 150 peča Leonu Farfari. Prema pismu Zucketa iz 1803, dug ni te godine još nije bio namiren. Nemarnost Senata prema čovjeku koji je imao utjecaja na nepredvidivog Jusuf-pašu, što je Republici itekako moralo koristiti, bila je prilično neobična, a Senat je posljednjih godina isto tako neredovito nadoknađivao troškove i upraviteljima dubrovačkog konzulata. Republika se po pitanju rješenja sukoba sve manje pouzdavala i očekivala pozitivne rezultate od upravitelja svoga konzulata, dok se sve više oslanjala na Portu osjećajući se bespomoćnom.⁶⁸

Jusuf Karamanli je koncem XVIII stoljeća vodio rat protiv Švedske i SAD, koje nisu bile raspoložene popustiti pred njegovim ucjenama. Što se Francuza tiče, kad su 1798. godine okupirali Maltu, Jusuf je požurio uspostaviti dobre odnose s njima, zaboravivši na razmirice do kojih je došlo kad je nakon pada Mletačke Republike od francuske vlade zatražio plaćanje harača i eksploatacije soli umjesto Mlečana. Francuzima je, pogotovo nakon opsade i zauzeća Malte i Egipta, Tripoli postao strateški vrlo važan. Trebao im je poslužiti kao most između Egipta s jedne i Francuske i Malte s druge strane, na što je Jusuf glatko pristao. Pristao je također i snabdijevati Francuze na Malti hranom i drugim potrepštinama. Iako je kapidžibaša s Porte obilazio Tunis, Alžir i Tripoli da bi objavio kako je Carstvo u ratu s Francuskom, te da sve Francuze treba pohapsiti a zastave s francuskih konzulata spustiti, Jusuf se nije dao pokolebati. Kad je u svibnju 1799. kapidžibaša s Porte došao po drugi put, Jusuf je ubrzao s posljednjom pošiljkom hrane za Maltu, a sve Francuze u Tripoliju dao je zatvoriti u francuski konzulat obećavši konzulu da će po kapidžibašinom odlasku sve opet biti po starom. Tako je i bilo. Nedugo potom, ono što nije uspjela Porta, uspio je admiral Nelson. Kad su Englezi opkolili Maltu, Jusuf se, mada nakratko, stavio na njihovu stranu i naredio svojim gusarima da plijene brodove za koje posumnjaju da Francuzima nose oružje i hranu, što mu je poslužilo kao prvoklasna izlika za nepoštivanje ugovora o miru. Najviše su stradale Danska i Švedska. Danski konzul pokušavao je na sve moguće načine primorati Jusufa na poštivanje ugovora, a na koncu se njegova vlada morala obratiti Porti. Kad je konzul uručio Jusufu ferman da se puste tri danska broda, ovaj mu je odbrusio: »Vi mislite da je ferman velika stvar. Fermani se na Porti mogu dobiti za 40 levantskih pjastri i nisu ništa drugo do komadići papira.«⁶⁹

Sasvim logično, koncem listopada 1799, pod izlikom da prevozi krijumčarenu robu, nastradao je brod kap. Gašpara Draškovića koji je za račun dubrovačkih trgovaca prevezio ljepilo i tkanine iz Messine i Catanie u Caneu. Četrdeset milja od rta Spartivento ugrbio ga je tripolitsanski gusar i odvuкао u Tripoli, gdje mu je paša, kao krijumčaru, zaplijenio sav teret i oduzeo svu imovinu, kao i 250 peča u gotovu novcu. Paša se potužio da su posljednji darovi Republike bili bijedni, da je dubrovačka vlada posljednje ljubazno pismo uputila njegovu ocu pred punih 16 godina. Opet se pozivao na nepostojeći ugovor o miru iz 1744. Na koncu, otpustio je Draškovića plativši mu 400 peča za prijevoz zaplijenjenog tereta, te još 50 za oduzetu imovinu. U trenutku kad se ovaj dubrovački kapetan

⁶⁸Isprave 18 / 155. 3194 / I, 5 (pismo Kaupea). Isprave 19 / 16. 598 / 6, 123 (pismo Zucketa).

⁶⁹R. Miccachi, *Trablus-ul-garb...*, n. d. (6), str. 141 — 147.

nalazio u Tripoliju, u luci su bila 4 zaplijenjena danska broda, dva švedska i po jedan španjolski, napuljski i austrijski. Kružio je glas da gusari plijene sve brodove osim engleskih. Što se dubrovačkih brodova tiče, pored navedenoga, tijekom godine 1799. tripolitski gusar Oruč napao je kod Drača brod kap. Taljerana. Iste godine gusari su brigantin »La Providenza« kap. Luke Turkovića čak pet puta napadali, oduzimajući mu busole, navigacijske karte i hranu. Jednom se radilo o malteškim gusarima, jednom o sjevernoafričkim a da nije precizirano o kojima, te čak tri puta o tripolitskim gusarima.⁷⁰

Polovicom 1800. nastradao je i dubrovački brigantin »S. Nicollo« kap. Vita Draškovića, koji je za dubrovačke trgovce prevezio oko 7200 kilograma žita iz Istanbula. Jusuf je zaplijenio teret optuživši i ovog kapetana za krijumčarenje. Istovremeno, kako je javljao Zucket, Jusuf je imao namjeru baciti u roblje posadu s brodova kap. V. Draškovića i A. Floria, te s nave »Madonna di Buon Consiglio« kap. Luke Barbarića. Prijetio je da će njegovi gusari i dalje plijeniti sve dubrovačke brodove, a potom je na molbe spomenutih kapetana dao Senatu rok od četiri mjeseca za dogovor. Draškoviću je platio dio najma u iznosu od 1125 pjastru, a Senatu uputio pismo po kojem je Republika dužna kapetanu isplatiti ostatak od 7330 pjastru! Kao što je već bilo uobičajeno, spomenutim kapetanima, kojima se u međuvremenu pridružio i Mato Fisković, kap. brigantina »La Buona Unione«, paša je oduzeo čamce i topove. Dubrovačka vlada izdala je naredenje da se svi kapetani koji se nalaze u Tripoliju, kao i oni koji budu kasnije pristizali, smjesta vrate u Dubrovnik ne primajući nikakav teret. Zucket je savjetovao da se dubrovački trgovci više ne koriste uslugama dubrovačkih kapetana budući da su dva posljednja oduzeta tereta pripadala upravo njima. Kap. Fisković izvijestio je da je paša za bijednu sumu novca iznajmio njegov brod za Bengazi i Tanger. Posljednjih nekoliko godina u Tripoli je stizalo vrlo malo dubrovačkih pomoraca, a tada bi njihove usluge pod prisilom koristili paša i njegovi ljudi za sramotno niske sume novca. Nadalje, Fisković je javljao i o nesposobnosti Zucketa kojega paša ne voli i rijetko ga prima.⁷¹

Iako manje ili više nisu trpjeli spomen Istanbula, odnosno upletanje u njihove poslove, tripolitski paše vrlo su dobro znali do koje granice mogu iskušavati strpljenje Porte. Jusuf-paša je zato u slučaju Dubrovnika učinio sebi svojstven kompromis: istina je da su gusari dubrovačke brodove dovlačili u Tripoli, ali je istina i to da ih je paša, doduše temeljito opljačkane, oslobađao. Uzimao je u najam dubrovačke brodove, naizgled kako se pristoji, a druga je stvar što je cijena najma bila simbolična i što su kapetani na nju pristajali pod prisilom. S dubrovačkih brodova otimeo je žito i druge artikle, ali je s druge strane kapetanima plaćao dio najma. Paša je u tom smislu i pisao Porti, pravdajući svoj postupak prema kap. Vitu Draškoviću činjenicom da u zemlji vlada glad, a da je spomenutom kapetanu platio najam broda.

Dubrovačka vlada je u srpnju 1800. pisala očajničko pismo Kiriku u Istanbul, obavještavajući ga o posljednjim događajima, te o tome da Jusuf opet zahtijeva novac i drvo. Ako Porta ne poduzme energične mjere, Dubrovčani će morati povući sve svoje brodove, a Republika će istog trenutka propasti. Koncem studenoga 1800. Zucket je javljao da Jusuf-paša opet počinje s ucjenama jer rok od četiri mjeseca ističe. U tom trenutku u tripolitskoj luci nalazilo se čak trinaest švedskih brodova čiji su tovari bili zaplijenjeni a po-

⁷⁰Isprave 19 / 16. 598 / 6, 119, 120 (pisma Zucketa). Isprave 18 / 136. 3176 / 2, 191 (izjava kap. Gašpara Draškovića). Acta Turcarum, B 59, 1 (pismo ulcinjskog musulima u vezi napada na brod kap. Taljerana). Libro Maestro kap. Luke Turkovića iz materijala prenesenog u PAD iz Pomorskog muzeja u Dubrovniku.

⁷¹Isprave 19 / 16. 598 / 6, 120 (pismo Zucketa, kopija umire Jusuf-paše kap. Vitu Draškoviću te izjava kap. Draškovića i Barbarića), 126 (izjava kap. Mata Fiskovića).

sade na prisilnom radu. U međuvremenu, paša je doznao da se Kiriko na Porti uspio izboriti za pismo velikog vezira, koji traži da se nadoknadi šteta nanescena kap. Vitu Draškoviću, te za novi hatišerif i za tko zna koje po redu pismo kapudan-paše. Zato je pozvao Zucketa, svalivši na njega krivnju za upletanje Porte i prijeteci da će se osvetiti. Javlajući se dubrovačkoj vladi, Zucket je savjetovao da se paši uputi nešto drveta ne bi li se smirio. Pored toga, upravitelj dubrovačkog konzulata žalio se i na izvanredne troškove. Prema njegovim riječima, u posljednje dvije godine u tripolitsansku luku uplovila su svega četiri dubrovačka broda, unajmljena uglavnom od pašinih ljudi i Maura, koji odbijaju platiti konzularne pristojbe.

Sredinom 1801, kad je ovo pismo pisano, Jusuf je upravo sklapao mir s Francuskom. U kolovozu 1801, zbog bezobzirne pljenidbe brodova, tripolitsansku luku su blokirale švedska i američka flota. Za razliku od Švedske i Amerike, Nizozemska i Danska pokorile su se Jusufovim zahtjevima. Danska je isplatila odmah 40 000 pjastru. Nizozemski vicekonzul Kaupe, bivši upravitelj dubrovačkog konzulata, stigao je u Tripoli u rujnu 1802. Jusufu je odmah isplatio 8000 pjastru, a svake godine njegova vlada isplaćivat će 5000 pjastru ne računajući darove. Tom prilikom Kaupe je javio da, prema naređenju svoje vlade, više ne može zastupati interese Dubrovačke Republike jer bi to, zbog spora koji se vuče od 1796. naškodilo interesima njegove zemlje. U to doba Ahmed Karamanli, Jusufov brat kojega je svrgnuo s vlasti 1795. godine, spremao je zavjeru udružen sa Šveđanima i Amerikancima. Zahvaljujući tome što je otvarao sva pisma do kojih je mogao doći (Zucket će se u pismu iz 1805. godine žaliti da paša otvara i njegova pisma), Jusuf je prozreo što mu se sprema. Čak je i jedan dubrovački kapetan bio optužen za sudjelovanje u zavjeri. Radilo se o A. Bući, kapetanu kekje »Madonna del Rosario«. Jusuf je tada zaprijetio progonstvom Kaupeu kojega je još uvijek držao za konzularnog predstavnika Republike. U svakom slučaju zavjera je propala, a zahvaljujući posredstvu Francuza, Jusuf je sklopio mir sa Švedskom. Švedska vlada odmah mu je isplatila 150 000 pjastru, a svake godine plaćat će mu još 8000 pjastru. Amerikanci su četiri godine bili neprekidno prisutni u tripolitsanskim vodama. U više su navrata bombardirali Tripoli pokušavajući primorati Jusufa na dogovor. Mir je konačno sklopljen 1805. godine.⁷²

Od konca 1800. godine, kad je primio hatišerif i pisma velikog vezira i kapudan-paše, Jusuf nije otvoreno prijetio Republici. Međutim, koncem 1803. sukob se nastavio. Tripolitsanski gusari su, slijedeći njegova naređenja zaplijenili, prvi dubrovački brod na koji su naišli. Radilo se o brodu kap. Marina Trombe, koji je za dubrovačke trgovce prevezio 6055 kilograma žita iz Smirne za Barcelonu. U blizini Modona brod je ugrabio reis Mehmed Rodosli i odvuкао ga u tripolitsansku luku Misuratu, gdje ga je primorao da iskrca teret. Ne treba ni spominjati da su gusari opljačkali i svu imovinu kapetana i mornara. Tromba je potom prebačen u Tripoli, odakle su ga otpustili a da mu nije plaćen ni najam broda, ni odšteta za oteći teret. Čim je kapetan stigao u Dubrovnik, vlada je požurila Jusuf-paši napisati pismo, prvo otkako je stupio na vlast, i uputila mu je 2000 peča u gotovom.

Kiriko je dobio nalog da uvjeri sultana i ministre Porte kako će Republika zaista propasti ako Jusuf-paša ne nadoknadi štetu i ne odustane od starih zahtjeva. S novim fermanom i hatišerifom u Tripoli su otputovali Portin kapidžibaša i mladić jezika Božo Perić, i to na osmanlijskom ratnom brodu. Zbog dojma koji je trebalo ostaviti na Jusufa, sultan je zabranio da se pred njim pojavi plačljivi dubrovački poslanik s darovima. Perić je zato

⁷²Isprave 19 / 17. 599 / 2, 3, 5, 7 — 9 (pisma Kirika); 19 / 22. 635, 3 (pismo Kaupea); 19 / 598 / 6 / 121 — 123 (pisma Zucketa); 19 / 630, 6 (hatišerif). R. Miccachi, Trablus-ul-garb..., n. d. (6), str. 154 — 157. J. Radonić, Dubrovačka akta i povelje, SAN, knj. 5, Beograd, 1951, str. 647.

pratio kapidžibašu kao privatna osoba i nije išao u audijenciju Jusufu. Njegova jedina dužnost bila je da od Jusufa, posredstvom kapidžibaše, primi naknadu za teret i imovinu kap. M. Trombe i posade. Kapidžibaša je imao nalog da zaprijeti Jusufu kako će ga sultan skinuti s trona, konfiscirati svu imovinu Tripolitanaca na Levantu te zabraniti novačnje gusara iz Arhipelaga. To su konačno bile sasvim konkretne i ozbiljne prijetnje potkrijepljene prisustvom osmanlijskog ratnog broda. Paša je pristao platiti 3 levantske pjastre po kilogramu žita, a što se tiče naknade za imovinu kap. Trombe, kapidžibaši je predočio izjavu spomenutoga u kojoj tvrdi da ga gusari nisu opljačkali. Zucket je pretpostavljao da je ova izjava sastavljena prije nego što je Tromba opljačkan, ili je jednostavno iznudena. Do posljednjeg trenutka je izgledalo da Jusuf neće odustati od starih zahtjeva. Ipak, koncem godine 1805, kad se kapidžibaša vratio u Istanbul, dubrovačka vlada je obaviještena da je tripolitanski pašaluk iskazao puno poštovanje prema visokim naredenjima kojima će se ubuduće pokoravati. Izgledalo je da je sukob koji je trajao devet godina konačno zaustavljen. Međutim, uzimajući u obzir Jusuf-pašinu nepredvidljivost i prevrtljivost, može se ustvrditi da je sukob okončan više silom prilika koje su uskoro uslijedile.⁷³

ZAKLJUČAK

Nakon što su njegovi gusari oteli dva dubrovačka broda, a jednoga napali, tripolitanski paša Ahmed Karamanli dao je Dubrovčanima jasno na znanje da ih smatra svojim neprijateljima jer nemaju ugovor o miru sklopljen s Tripolijem. Nakon intervencije s Porte, koja je ozlojedila pašu, ali ga i primorala da popusti, dva dubrovačka broda su oslobođena, čime problem ni iz daleka još nije bio riješen, jer Ahmed je uspio dobiti ferman kojim svi dubrovački pomorci, ukoliko žele izbjeći gusarske napade, moraju imati tripolitanske putovnice. Njegovom nasljedniku, Mehmedu Karamanliju, bilo je jedino važno da ga sultan prizna tripolitanskim pašom, te su zato Dubrovčani vrlo lako postigli poništenje fermana o putovnicama. Mehmed-paša je odmah oslobodio dva putnika s dubrovačkog broda i nije povlačio pitanje mirovnog ugovora. Svjesni da ferman o slobodnoj plovidbi nije dovoljna zaštita pomorcima, Dubrovčani su se godine 1744. odlučili na postavljanje svojeg konzularnog predstavnika. Da izbjegnu uže vezivanje za Tripoli, a prema savjetu nizozemskog konzula koji im je već u više navrata svesrdno pomagao, postavili su tzv. upravitelja dubrovačkog konzulata koju dužnost će vršiti nizozemski konzuli.

Uspostavljanje odnosa s Tripolijem imalo je neizbježno i značajke koje Dubrovniku neće odgovarati, a koje možemo sažeti u tri točke:

- 1) Tripolitanski paše više su se puta obraćali dubrovačkoj vladi tražeći od nje da im isporuči drvo za gradnju gusarskih brodova. Time su se Dubrovčani našli u ulozi krijumčara drveta za njihov račun, budući je gusarima bila zabranjena gradnja gusarskih brodova.
- 2) Preko pisama, ili putem svojih poslanika, tripolitanske vlasti su u više navrata tražile darove od dubrovačke vlade, kojih vrijednost nije bila beznačajna i značila je novo opterećenje za dubrovačku blagajnu.

⁷³Acta Turcarum, D 1, 23 (ferman Jusuf-paši). Isprave 19 / 16.598 / 4, 33; 19 / 632, 15 (pismo Miha Boškovića iz Istanbula); 19 / 16.598 / 6, 124, 125 (pisma Zucketa): Posljednje pismo Zucket je uputio Republici u listopadu 1805. godine tražeći naknadu troškova od 12, 5 peča utrošenih na liječenje Perića koji je u Tripoliju cijelo vrijeme bio bolestan. Ispričavajući se što se vladi obraća zbog tako male sume, pravdao se da je ono što je zaradio jedva dovoljno za proslavu sv. Vlaha.

3) Tripolitanski gusari zalazili su u vode Dubrovnika kao prijatelja Tripolija, izazivajući gotovo u pravilu manje ili veće neugodnosti. S ovom praksom prestaju godine 1765. Od 1744. godine u Dubrovnik su u više navrata dolazili i tripolitanski poslanici čije prisustvo možda nije bilo toliko kompromitirajuće kao prisustvo gusara, ali je zato iziskivalo vanredne troškove. Osim toga, dolazak poslanika podrazumijevao je neki novi zahtjev tripolitanskog paše.

I na koncu, ono što je najviše oštetilo Republiku, bio je sukob s Jusuf-pašom Karmanlijem koji je, pozivajući se na nepostojeći ugovor o miru između Dubrovnika i Tripolija, pokrenuo pravi lov na dubrovačke brodove.

Sve u svemu, ipak možemo reći da su dubrovački pomorci do 1796. godine bili dobro zaštićeni zahvaljujući i fermanu o slobodnoj plovidbi i cijeni koju je Republika plaćala prema gore navedenim točkama. Gusari su, doduše, povremeno pljačkali dubrovačke brodove, ali ih nisu oduzimali na način kako su to radili s brodovima drugih zemalja, što znači da bi oteti brod uvrstili u svoju flotu, ili bi ga odmah prodali bilo na području Osmanskog Carstva, bilo nekoj europskoj zemlji, ili bi pak zemlji kojoj je otet ponudili mogućnost da ga otkupi.

Iako je dubrovačkom pomorstvu nanio golemu štetu, dubrovačke brodove u navedenom smislu nije oduzimao ni Jusuf-paša. U razdoblju od 1744. do pada Republike izuzeo je samo dubrovačka tartana oteta u Jadranu 1757, što je beznačajan gubitak ako ga usporedimo s gubicima Napulja, Švedske, Danske, Venecije.

Vesna Miović-Perić

THE RELATIONS BETWEEN DUBROVNIK AND ITS CONSULATE IN TRIPOLY
IN THE 18th CENTURY (PART 2)

Summary

In the course of the 17th century Tripolitan pashas inclined towards autonomy. One of the ways of accomplishing it was by signing peace agreements with other countries without sultan's consent. In the 18th century the Karamanlija family came to rule as successors in the Tripoly province.

During the rule of Ahmed-pasha Karamanlija in the 40s of the 18th century, the Tripolitan pirates seized two Dubrovnik ships and attacked another one claiming it did not have a ferman for free passage. The Tripolitan pasha refused to let the ships sail, since Dubrovnik had no peace agreement with Tripoly and was considered hostile. Finally the ships and the crews set to sea and to prove his good will, Ahmed's successor also freed two Austrian subjects captured aboard one of the ships, expecting to be officially recognized by the Tripoly sultan.

After this incident and with an intent to protect their sea-trade, Dubrovnik authorities brought a regulation which obliged every Dubrovnik seaman to have a ferman for free passage excluding the Adriatic. They also agreed to appoint a consul in Tripoly and to the advice of the Dutch consul in Tripoly, F. Gebrans, they appointed a »governor of the Dubrovnik Consulate« instead of a consul to avoid higher expenses and the peace agreement with the pasha's Tripoly province. The duties of this governor were performed by the Dutch consul at Tripoly, the very F. Gebrans who had proved himself a friend to the Dubrovnik Republic.